GEMEENTE VENLO

Inhoudsopgave

1. Inleiding

2. Bodemgesteldheid

3. Grondgebruik

   3.1 Agrarisch
   3.2 Niet-agrarisch

4. Infrastructuur

   4.1 Wegen
   4.2 Waterlopen
   4.3 Spoorlijnen, tramlijnen en smalsporen

5. De gemeente Venlo, nederzettingen

   5.1 Kernen in de gemeente Venlo
   5.2 Overige kernen

6. Conclusies

Literatuurlijst

Kaartmateriaal

Gemeentebeschrijving Venlo

1. Inleiding

1.1 Gemeente Venlo
p.a. Peperstraat 10
5911 HA Venlo
Provincie Limburg
Inventarisatiegebied Maasvallei
Aantal inwoners : 63.810 (16-5-1989)
Oppervlakte : 46,78 km2 (16-5-1989)
Nederzettingen : Blerick, Boekend, Genooi (ged. gemeente Arcen en Velden), Herongerberg, Hout- Blerick, Klingenberg, Smelienkamp, Stalberg Ubroek, Veegtes, Het Ven, Venlo, De Vossenen, Wielder.

1.2 De gemeente Venlo, deel uitmakend van het inventarisatiegebied Maasvallei, grenst aan de noordzijde aan de gemeenten Grubbenvorst en Arcen en Velden. De oostelijke begrenzing valt samen met de Nederlands-Duitse rijksgrens. Aan de zuidzijde ligt de gemeente Tegelen. De westelijke begrenzing wordt gevormd door de gemeente Maasbree (inventarisatiegebied Limburgs Peelgebied). In de periode 1850-1940 heeft de gemeente geen grenswijzigingen ondergaan. In oktober 1940 is het stadsdeel Blerick op de westelijke oever van de Maas met de twee woonkernen Hout-Blerick en Boekend van de gemeente Maasbree losgemaakt, en aan Venlo toegevoegd. In 1958 werd de zuidoostelijke punt van de gemeente Grubbenvorst bij Venlo gevoegd.

2. Bodemgesteldheid

2.1 De gemeente Venlo is thans gelegen op de linker- en rechteroever van de Maas. Tot de grenscorrectie in 1940 lag de gemeente geheel op de rechter Maasoever. Met uitzondering van een smalle strook klei langs de Maas bestaat de bodem van de gemeente Venlo vrijwel geheel uit zandgronden.
De zuidoostpunt van de gemeente bevindt zich op een vlak plateaugebied. Hier komt het hoogterras van de Maas, dat ongeveer evenwijdig aan deze rivier over Duits grondgebied loopt, op Limburgs grondgebied. In het noordoosten grenst dit gebied aan een middenlaag zandgrondgebied. Een groot deel van het grondgebied van de gemeente aan de oostzijde van de Maas behoort tot de bebouwde kom van de kern Venlo. Deze kern ligt op de hogere zandgrond. Langs de oostelijke oever van de Maas aan de zuidzijde van de bebouwde kom ligt een smalle vlakke opduiking.
In de strook tussen de bebouwde kom en de grens met de gemeente Tegelen is hogere en lagere zandgrond gesitueerd.
Op de westelijke oever van de Maas bevindt zich een smalle strook rivierklei. De bebouwde kom van de kern Blerick en het overig deel van de gemeente aan deze zijde van de Maas ligt op de hogere zandgrond. Noord-westelijk van deze kern ligt een gebied met stuifzandheuvels.
In het dal van de Everlose beek, ten westen van de kern Blerick bevinden zich kleiafzettingen.

Het hoogterras in het zuidoostelijk deel van de gemeente Venlo ligt op ongeveer 44 meter +NAP. Westelijk van deze terrasrand tot aan de Maas bevindt het grondgebied van de gemeente zich op ongeveer 21 meter +NAP. De noordwestpunt van de gemeente ligt op bijna 27 meter +NAP. Hier is de Blerickse Heide gesitueerd. Het Blerickse Broek in de zuidwestpunt van de gemeente ligt op ongeveer 19 meter +NAP. Het overige grondgebied westelijk van de Maas bevindt zich op ongeveer 21 meter +NAP.

3. Bodemgebruik

3.1 Agrarisch

De gemeente Venlo kan zowel in het verleden als nu niet gekenschetst worden als een gemeente met een uitgesproken agrarisch karakter. Activiteiten op dit gebied vinden vooral plaats in de vorm van tuinbouw.

In de negentiende eeuw was het cultuurareaal in Venlo vrij gering. De produktie was sterk op de markt gericht, zo werd onder andere vlas en cichorei geteeld. In 1847 was reeds 52 hectare als tuinbouwgrond in gebruik. Vanaf het laatste kwart van de negentiende eeuw ging de tuinbouw zich bijzonder sterk ontwikkelen.

De Tranchotkaart toont de situatie zoals die voor wat betreft het bodemgebruik bestond in het eerste kwart van de negentiende eeuw. Aan weerszijden van de Maas bevond zich een smalle strook weidegronden. Rondom de kern Venlo bevond zich een stervormig vestingwerk met dubbele omgrachting. Aan de noordzijde van deze vesting lag Fort Ginkel. Ten noorden van de kern Venlo lag een akkerbouwgebied, aan de oostzijde begrenst door de onvoltooide Fossa Eugenia. In de noord-oostpunt van de gemeente lag de Lansdicker Bemd, een strook met smalle percelen weidegronden. Oostelijk van de woonkern lag een klein akkerbouwgebied begrensd door het Venkenheid Bemd, wederom een gebied met weidegronden. Het oostelijk deel van de gemeente werd ingenomen door een heidegebied. Dit liep door tot de Nederlands-Duitse rijksgrens. In dit heidegebied waren percelen met bos beplant. Aan de zuidzijde van de kern Venlo bevond zich afwisselend akkerland en weiland. Temidden van dit weiland lagen enkele vennen. In de zuidoostpunt van de gemeente bevonden zich enkele bospercelen.

Aan de westzijde van de Maas lag de vesting Fort Sint Michel. Direkt langs de omgrachting lag een smalle strook weidegronden. Aan de noordzijde was een akkerbouwgebied van beperkte omvang gesitueerd. Noord-westelijk van dit fort lag een heidegebied met hierin enkele percelen weiland. Verder westelijk was het Kalbrucherbemd gesitueerd, een heide gebied met daarin een langgerekt ven. Het westelijk deel van het gebied westelijk van de Maas werd ingenomen door een akkerbouwgebied. Dit strekte zich aan de zuidzijde uit tot aan de rivier. De kern Blerick werd door akkerland omsloten. De westelijke begrenzing van dit akkerbouwgebied werd gevormd door een heidegebied. In dit gebied lagen enkele grotere en kleinere vennen.

De kern Hout-Blerick in de zuid-westpunt van de gemeente werd aan de noordzijde begrensd door het bovengenoemde akkerbouwgebied. Aan de zuidzijde bevonden zich percelen weidegrond. Verder zuidelijk lag de Houtblerickerheide.

In de periode tussen het eerste kwart van de negentiende eeuw en circa 1935 traden diverse veranderingen op in het bodemgebruik. De bebouwing van de kern Venlo was buiten de omwalling getreden. In het akkerbouwgebied aan de noord- en oostzijde van de kern Venlo was her en der bebouwing ontstaan. De oostelijke begrenzing, voorheen gevormd door een weidegebied was beplant met dennenbos.
Een groot deel van het uitgestrekte heidegebied langs de Nederlands-Duitse rijksgrens was in gebruik als militair oefenterrein. Het zuidelijk deel van de heide was ontgonnen en omgezet in wei- en akkerland. Ook aan de zuidzijde van de kern Venlo was her en der bebouwing ontstaan. Zuid-oostelijk van deze kern lag de Kleine Heide en de Jammerdaalseheide. In dit laatste gebied bevonden zich zandafgravingen. Het oostelijk deel van de Jammerdaalseheide was met dennenbos beplant, aan de westzijde van dit gebied waren percelen met loofbos beplant.
De kern Blerick aan de overzijde van de Maas was eveneens fors gegroeid. Het bodemgebruik was hier minder ingrijpend gewijzigd. Langs de Maas lag een smalle strook weidegronden. Noordelijk van de kern Blerick was een gebied gesitueerd met afwisselend akkerland en weidegronden. Het grote akkerbouwgebied westelijk en zuidelijk van de kern Blerick was nog vrijwel geheel intact. De westelijke begrenzing van dit akkerbouwgebied werd gevormd door een brede strook grond met in hoofdzaak naaldhoutaanplant. Deze strook liep door tot nabij de Maas, ten zuiden van de kern Hout-Blerick. Dit gebied werd van west naar oost doorsneden door de Molenbeek. Langs deze beek lagen weilanden. Nabij de plaats waar de Molenbeek in de Maas uitmondde bevond zich een ven.

Het agrarisch bodemgebruik heden ten dage geeft het volgende beeld te zien.
Een groot deel van het grondgebied van de gemeente Venlo aan de oostzijde van de Maas wordt in beslag genomen door de bebouwde kom van deze stad. Aan de noordzijde van deze kern bevinden zich achtereenvolgens, van west naar oost, velden met randbebouwing, kleinschalige landbouwgronden en tuinkassencomplexen. In de noord-oostpunt van de gemeente is een gebied met intensieve land- en tuinbouw gesitueerd. Aan de oostzijde van de kern Venlo, nabij de rijksgrens, ligt een loofbos en heidegebied met zeer waardevolle natuurwaarden. Dit terrein wordt aan de zuidzijde begrensd door een naaldbosgebied met waardevolle natuurwaarden.

Zuid-oostelijk van de stad ligt een tuinbouwgebied. De strook grond langs de grens met de gemeente Tegelen is deels in gebruik als grootschalig landbouwgebied, deels met loofbos en heide begroeid.

Het bodemgebruik van de gemeente Venlo aan de westzijde van de Maas ziet er als volgt uit. Direkt langs de rivier ligt een smalle strook weidegronden. Ten noord-westen van de kern Blerick is een naaldbosgebied gesitueerd. Dit gebied wordt aan de oostzijde begrensd door percelen vochtige weilanden en velden met randbebouwing. Oostelijk van de bebouwde kom ligt een oud-bouwland gebied met velden met randbebouwing. In dit gebied bevindt zich de kern Boekend. Westelijk en zuid-westelijk van deze kern liggen naaldbossen. Ingeklemd tussen de Maas, de bebouwde kom van Blerick en de kern Hout-Blerick ligt een klein oud-bouwlandgebied met velden met verspreide bebouwing. Aan de zuidzijde van de kern Hout-Blerick bevinden zich afwisselend kleine gebieden met broekbos, naaldbos en tuinbouw.

De woeste gronden die in het begin van de negentiende een groot deel van het oostelijk grondgebied van de gemeente Venlo innamen werden vooral in het derde kwart van de negentiende voor een deel ontgonnen en grotendeels met bos bezet.

Zoals in de inleiding bij dit hoofdstuk vermeld speelde en speelt de tuinbouw de belangrijkste rol in de agrarische activiteiten in de gemeente Venlo. De laaggelegen beemdgrond rond Venlo was na intensieve behandeling goed geschikt voor de verbouw van tuinbouwprodukten.
De gouden tijden voor met name de Venlose tuinbouw begonnen rond 1880. Venlose tuinbouwprodukten werden in Duitsland op de markt gebracht.

In 1883 gingen de Venlose agrariërs over tot een vorm van samenwerking. In dat jaar werd het Tuin- en Landbouwcasino opgericht voor de geestelijke en materiële belangenbehartiging van haar leden. In 1908 werd de eerste officiële veiling opgericht, de Venlose Veiling Vereniging. In 1915 werd een aparte veiling voor landbouwprodukten opgericht, de Coöperatieve Venlose Veiling. De ontwikkeling van de glastuinbouw gaf een nieuwe impuls aan de agrarische activiteiten. In 1908 werd de eerste kas gebouwd. De groei in deze sector hield aan tot 1928.
Na de tweede wereldoorlog nam de tuinbouw en met name de export van tuinbouwprodukten wederom een hoge vlucht.

3.2 Niet-agrarisch

Delfstoffen

-Klei
Ten behoeve van enkele steenfabrieken in de gemeente Venlo werd in de nabijheid van de Maas en op de Jammerdaalse heide klei gewonnen. De N.V. Canoy-Herfkens Steenfabriek werd in 1905 opgericht. In 1914 waren in Venlo twee steenfabrieken in bedrijf die beiden met stoomkracht werkten

-Zand
Kaartmateriaal rond 1934 vervaardigd maakt melding van de aanwezigheid van enkele zandafgravingen. Deze bevonden zich in de zuid-oostpunt van gemeente op de Jammerdaalseheide.

4. Infrastructuur

4.1 Wegen

In het begin van de negentiende eeuw had de gemeente Venlo een wegennet van vrij slechte kwaliteit, grotendeels bestaande uit interlokale verbindingen vanuit Venlo naar omliggende plaatsen. Een van de weinige in goede staat verkerende landwegen was de doorgaande weg van Venlo via Maaseik naar Maastricht. Deze Napoleonsweg was in 1812 aangelegd tijdens het Frans Bewind. Deze weg kenmerkt zich op een aantal plaatsen door een bomenrij die de weg omzoomd. Deze weg loopt over de westelijke Maasoever van Blerick naar Baarlo en verder. Op de westelijke Maasoever loopt een weg vanuit de kern Blerick in westelijke richting naar de gemeente Maasbree (inventarisatiegebied Limburgs Peelgebied). In noordwestelijke richting loopt een weg naar de gemeente Horst (inventarisatiegebied Limburgs Peelgebied). In de periode tot 1860 werden in het wegennet enkele verbeteringen aangebracht. Bij Koninklijk Besluit van 1842 werd vastgesteld dat een verbinding Maastricht-Roermond-Venlo-Nijmegen moest worden aangelegd. Deze kiezelweg kwam onder Koning Willem II gereed.

Kaartmateriaal vervaardigd rond 1860 geeft naast bovengenoemde weg, ook de weg in zuid-oostelijk richting naar Kaldenkirchen (Duitsland) aan als Straat- of Kunstweg. Dit geldt tevens voor de weg in noord-oostelijke richting naar Straelen en Geldern (Duitsland). Op de westelijke Maasoever is naast de Napoleonsweg ook de weg in noord-westelijke richting naar Horst aangegeven als Straat- of Kunstweg. Voorts was het grondgebied van de gemeente Venlo overdekt met een netwerk van onverharde wegen en paden. In het oostelijk deel van de gemeente vertoonde dit netwerk een rechtlijnig patroon. Tussen circa 1860 en 1934 werd een groter deel van het wegennet verhard.

4.2 Waterlopen

De belangrijkste waterweg binnen de gemeente Venlo is de Maas. Deze rivier heeft een belangrijke rol gespeeld voor de ontwikkeling van de stad. De Maas passeert de kern Venlo aan de westzijde.

De Tranchotkaart vervaardigd tijdens het eerste kwart van de negentiende eeuw toont het volgende beeld.
De nog niet gekanaliseerde Maas sneed de vestingstad in twee delen, het grootste deel lag op de oostelijke Maasoever.

Op de westelijke oever was fort St. Michel gesitueerd.
Naast deze natuurlijke waterloop bevond zich ten noord-westen van de kern Venlo een gedeelte van het nooit voltooide kanaal Fossa Eugenia. Met de aanleg van dit kanaal werd in 1626 tijdens de Spaanse overheersing begonnen. Het geplande tracé liep van Venlo in noordelijke richting , en vervolgens over Duits grondgebied. Ter hoogte van Arcen kwam het tracé weer op Nederlands grondgebied, om vervolgens in noord-oostelijke richting af te buigen en via Geldern en Sevelen naar Rheinburg nabij de Rijn te voeren.
Op de westelijke Maasoever stroomt in de zuid-westpunt van de gemeente de Molenbeek. Deze beek passeert de kern Hout-Blerick aan de zuidzijde en stroomt vervolgens in de Maas.
Tijdens de eerste helft van de negentiende eeuw ondergingen deze waterlopen geen veranderingen. Het vervoer over de Maas werd wel verbeterd.
Tussen 1850 en 1940 waren de algemene veranderingen in de waterlopen in Limburg van ingrijpender aard. In 1915 werd het besluit genomen tot kanalisering van de Maas. In 1929 waren deze werken gereed. Zo werd o.a. te Belfeld een stuw gebouwd. Op het grondgebied van de gemeente Venlo vonden geen noemenswaardige veranderingen plaats.

4.3 Spoor- en tramlijnen

In 1865-1866 kwam de spoorlijn van Maastricht via Sittard en Roermond naar Venlo gereed. Deze eerste spoorverbinding haalde Venlo en omgeving uit een isolement en betekende voor de stad een enorme vooruitgang. Ten behoeve van de spoorlijn Venlo-Eindhoven werd in 1866 een spoorbrug over de Maas aangelegd. Deze brug was ook voor het overige verkeer bestemd.Een jaar later kwam de eerste oost-westverbinding Venlo-Vlissingen tot stand via Helmond en Eindhoven. In dit zelfde jaar ging een lang gekoesterde wens in vervulling met de komst van de spoorlijn Venlo-Kaldenkirchen-Viersen-Gladbach. De verbinding tussen Venlo en Gladbach was van grote importantie wegens de handelsbelangen die Venlo in het naburige Rijnland had. Na de ingebruikneming van de lijn Venlo-Kempen in 1867 werd de stad een jaar later opgenomen in de internationale spoorverbindingen door de aanleg van de lijn Venlo-Wesel. Venlo werd helemaal een knooppunt van spoorwegverbindingen toen in juni 1883 de lijn Venlo-Nijmegen gereed kwam. Lange tijd moest de trein en het overige verkeer gebruik maken van dezelfde brug over de Maas.
In 1884 kwam een tweede brug bij Venlo gereed.
In 1930 tenslotte werd een spoorlijntje aangelegd dat de Maashaven met het rangeerterrein verbond.

-tramlijnen
Op 31 mei 1913 vond de opening plaats van de tramlijn Venlo-Nijmegen, ook de Maasbuurtspoorweg genoemd. Deze tramverbinding lag ten oosten van de Maas en vormde een welkome aanvulling, voor de westelijk van de Maas gelegen spoorlijn tussen Venlo en Nijmegen. Deze tramlijn was niet de eerste in Venlo. Sinds 1888 reed er een paardentram tussen Venlo-Tegelen-Steyl. In 1911 werd deze paardentractie vervangen door motortractie.
In 1912 werd de tramlijn Venlo-Helden in gebruik genomen.
De omstandigheden voor de trambedrijven werden er na 1918 niet gunstiger op. De overgang van tram naar autobus begon in 1923. Het motertrambedrijf dat vanaf 1911 de tramdienst tussen Venlo en Steyl verzorgde was in 1918 opgeheven bij gebrek aan benzol, de brandstof voor de tram. In 1923 hervatte de Maasbuurtmaatschappij de geregelde diensten tussen Venlo en Steyl maar nu met de autobus. In 1930 werd de tramdienst tussen Venlo en Helden vervangen door een busverbinding. De stoomtram tussen Venlo en Nijmegen bleef zijn diensten tot op het einde van de tweede wereldoorlog onderhouden. Na de oorlog kwamen ook voor deze tramdienst autobussen in de plaats.

5. De gemeente Venlo, nederzettingen.

5.1 Venlo

Na het verlenen van stadsrechten door hertog Reinoud II in 1343 was de vesting Venlo in de loop van de daarop volgende eeuwen steeds verder uitgebreid en versterkt. De eerste ommuring van de stad kwam rond het einde van de veertiende eeuw gereed. Omstreeks 1500 werd buiten de muur een aarden wal aangelegd, compleet met rondelen, en daaromheen werd een gracht gegraven. Ongeveer een eeuw later werden de rondelen vervangen door bastions en werd de buitenkant van het verdedigingswerk versterkt door de aanleg van taluds en bevestigde wegen.
Tussen 1641 en 1643 bouwden de Spanjaarden op de Blerickse oever van de Maas het fort St. Michel. de wallen ondergingen diverse uitbreidingen en verbeteringen, voordat in 1731 Fort Ginkel aan de noordzijde van de vesting werd gebouwd. In de 18e eeuw was Venlo een moderne vestingstad, die beantwoordde aan alle vestingsbouwkundige eisen van die tijd. tot kort voor de afbraak van de vestingwallen werd nog voortdurend gewerkt aan de versterking van die vesting. In de ringmuur waren veertien torens opgenomen.
Zodra Venlo in 1867 bij Koninklijk Besluit vernam dat ze geen vestingstad meer was werd de afbraak van de knellende wallen met grote voortvarendheid ter hand genomen. De stadswallen hadden diverse nadelige gevolgen voor de stad gehad. In de loop van de tijd had Venlo zijn bloeiende Maashandel zien teruglopen en werd de stad nog enkel een garnizoenstad. Aan de vooravond van de slechting der stadswallen woonden er in Venlo rond de 8000 mensen die samengepropt zaten in 900 huizen.
De bevolking had zich in de 19e eeuw als volgt ontwikkeld. In 1815 telde de stad 5581 inwoners. In 1850 was dit aangegroeid tot 6834, en in 1870 bedroeg dit 8166.

De bouwactiviteiten begonnen in 1874 langs de Kaldenkerkerweg tegenover het station. Noodgedwongen werd het lintbebouwing, omdat de spoorlijnen Venlo-Viersen en Venlo-Kempen nieuwe barrières vormden voor uitbreiding in zuidelijke richting. In feite gold dit ook voor de lijn Venlo-Eindhoven deze was in 1865 aangelegd over de binnenste vestingwal aan de weerszijden van de stad. Nog steeds wordt Venlo-Zuid door deze spoorverbinding van de rest van Venlo gescheiden.

Na de bebouwing van de vrijgekomen kavels aan de Kaldenkerkerweg volgde woningbouw ten zuiden van de voormalige Roermondsepoort. In 1878 begonnen de eerste bouwactiviteiten aan de noordkant van de stad, tussen Maas en Rijksweg Venlo-Nijmegen. De uitleg in noordelijke richting stuitte echter op hindernissen. Zo vormde de gasfabriek, die in 1862 net buiten de Gelderse Poort was gebouwd een fors obstakel. In het noord-oosten vormde de gloeilampenfabriek van Pope een sta-in-de-weg. De militaire terreinen aan de Minderbroedersstraat, Nassaustraat, Arsenaalplein en op het terrein rond het huidige Rosarium belemmerden, tot na de overdracht van die gronden aan de stad door het Rijk in 1913 de uitleg naar het westen.
Aan de tamelijk wanordelijke uitbreiding van de stad kwam een einde met de gemeentelijke bouwverordening. Burgemeester Van Rijn zette rond 1910 spoed achter de sanering van totaal vervallen buurten binnen de voormalige muren. Onder deze burgemeester startte de gemeente met de bouw van goede, maar tevens goedkope arbeiderswoningen. Door saneringen in de oude binnenstad werd ruimte gecreëerd voor winkels. Inmiddels waren de militaire gebouwen uit de binnenstad verdwenen en werden de militairen gelegerd aan de westzijde van de Maas, waar in 1910 de bouw van een nieuwe kazerne werd aanbesteed. Deze kreeg de naam Frederik Hendrik kazerne. Venlo was geen vestingstad meer, maar bleef wel een garnizoensstad.
In de conclusies , paragraaf III, wordt dieper ingegaan op de stedebouwkundige ontwikkeling van Venlo in de tweede helft van de negentiende eeuw.
De bevolking was tussen 1900 en 1940 fors gegroeid namelijk van 14.395 naar bijna 40.000.

Handel
Tegenwoordig is de rivierhandel op de Maas voor Venlo nauwelijks nog van betekenis, in vroeger dagen was dat anders. Rond 1850 bezat Venlo handel in Naamse steen, kalk, steenkool, ijzer en granen. De Statistiek voor de Buitenlandse Handel noemt Venlo sedert 1848 als een van de belangrijkste uitvoersteden. Einde vorige eeuw en begin deze eeuw waren er nog stoombootondernemingen in Venlo gevestigd die personenvervoer verzorgden tussen Venlo via Lith naar Rotterdam. De Maas verloor haar functie voor de Venlose handel voor een groot deel. In de tweede helft van de negentiende eeuw nam een andere vorm van vervoer een steeds belangrijker plaats in. Het betrof het vervoer per spoor. Hierop zal in hoofdstuk 4 nader worden ingegaan.

Industrie

Industrie, ambacht en nijverheid speelden een minder belangrijke rol in de geschiedenis van Venlo dan de handel en de tuinbouw.
Rond 1860 bezat Venlo enige nijverheid van beperkte omvang. Het aantal arbeiders bedroeg ongeveer 150. Het betrof sigarenfabrieken, zeep- en zoutziederijen, bierbrouwerijen en graanmolens.
De stichting van enkele belangrijke industrieën vond pas plaats tegen het einde van de negentiende eeuw. Daarbij was de elektro-technische industrie de belangrijkste. Daarnaast ontstonden te Venlo dakpannen- en steenfabrieken , houtzagerijen, beeldenfabrieken, grafische bedrijven en meelfabrieken en een sterk groeiend chemisch concern.
Het elektrotechnisch bedrijf Pope, en het concern Océ Van der Grindten verdienen enige extra aandacht.

In 1889 werd de Pope gloeilampenfabriek opgericht. Het betrof de eerste fabrikant van gloeilampen in Nederland. Vrij snel na de oprichting werden al lampen geëxporteerd naar België, Zwitserland, Rusland en Hongarije. De eerste fabriek werd aan de Hamburgersingel gebouwd. Na de eerste wereldoorlog brak een grote bloeiperiode aan. De export richtte zich vooral op Frankrijk, de USA, Australië, en China. Een nieuwe tak in de Pope-activiteiten was het trekken van koperdraad waaraan Nederland een geweldige behoefte had door de zich in een razend tempo ontwikkelende radio-industrie. Na een periode van stilstand tijdens de tweede wereldoorlog kwam de produktie weer vrij snel op gang.

De firma Océ van der Grinten, begonnen als boterkleurselfabriek, is groot geworden met andere produkten namelijk aanvankelijk lichtdrukmachines en na de tweede wereldoorlog copieerapparaten en copieerpapier.
In 1874 begon men in Nederland met de produktie van kunstboter (margarine). Jurgens te Oss, een van de fabrikanten van deze kunstboter was op zoek naar een boterkleursel dat aan de kunstboter ongeveer dezelfde kleur zou geven die echte boter had. Apotheker Louis van der Grinten ontwikkelde hiervoor een procédé. In 1920 werd het eerste machinaal gepreparereerde blauwdrukpapier verkocht. In 1930 werden kopieerapparaten ontwikkeld. De sterke buitenlandse expansie begon op het einde van de jaren vijftig.

In de kern Venlo zijn nog diverse gebouwen uit de industriële sector, opgericht in de periode 1850-1940, bewaard gebleven.
Aan de Schoolstraat bevindt zich een pand waar vroeger een zuivelfabriek was ondergebracht. Tegenwoordig is er een glashandel in gehuisvest.

Aan de Keutzstraat staat het gebouw van de voormalige ijsfabriek. Het gebouw van de vroegere enveloppenfabriek REKAFA bevindt zich aan de Panhuisstraat. Dit dateert uit 1937. Aan de Molensingel bevinden zich de kantoorgebouwen van de Nedinsco. Deze instrumenenfabriek werd door de Zeiss-fabrieken te Jena in 1919 te Venlo gesticht. Nedinsco betrok in 1921 aanvankelijk de uit 1918 daterende gebouwen van de voormalige Chocolade-, Banket- en Suikerwerkfabriek aan de Molensingel, waarvan een deel bewaard is gebleven. De uitbreiding met de typische toren in functionalistische trant- mogelijk onder invloed van Walter Gropius- dateert van 1930.

Het gebouw van de beeldenfabriek St. Joseph bevindt zich in de Emmastraat. Deze fabriek werd in 1916 in dit gebouw gevestigd.
Aan de Veilingstraat staat het voormalige veilinggebouw van de Venlose Veiling Vereniging. Het veilinggebeuren speelt nog steeds een belangrijke rol in het economisch leven van Venlo. Aan de Molenweg staan de gebouwen van de inmiddels gesloten Meubelfabriek Smeets.

Geestelijk leven in Venlo.

De aanwezigheid van diverse religieuze orden en kloostergemeenschappen in Venlo heeft duidelijke gevolgen gehad voor de bebouwing in deze stad. Derhalve zal aan de bouwactiviteiten van deze groepen extra aandacht geschonken worden.

Venlo werd in 1834 een van de 12 dekenaten in Limburg, en bestond uit 10 parochies. Enkele religieuze orden die zich in de stad vestigden gingen zich bezig houden met o.a. ziekenzorg en onderwijs. In 1861 werd het R.K. Gasthuis van St. Jozef aan de Begijnengang geopend. In de periode 1872-1879 vond, onder deken Raetsen een grote restauratie van de St. Martinuskerk plaats.
In 1885 werd een nieuw klooster te Venlo gesticht namelijk van de Ursulinen. Voor dit doel werd het Casino ten zuid-westen van de kern Venlo verbouwd.
In 1894 werd door de Broeders der Onbevlekte Ontvangenis een nieuwe school voor middelbaar onderwijs gebouwd aan de Boermansstraat, en in 1903/1905 een nieuwe lagere school aan de Helbeek.
In 1901 werd door deken Marres aan de Straelseweg Huize Nazareth gebouwd. Dit was een tehuis voor verwaarloosde kinderen en wezen.
Begin deze eeuw werden onder deken Bauduin, de opvolger van Marres enkele nieuwe kerken gebouwd. De Maagdenbergkerk verrees in 1911, de Onze Lieve Vrouwe kerk in 1915 en in 1922 werd de H. Hart kerk gebouwd.

In de jaren twintig werd de eeuwenoude Genooi-kapel door dr. P. Cuypers grondig gerestaureerd.
In 1933 kwam door een initiatief van deken van Oppen aan de Hogeweg het nieuwe St. Joseph ziekenhuis van de grond.

Diverse kerken en kloostergebouwen werden in de tweede wereldoorlog zwaar beschadigd o.a. de St. Martinuskerk.

In 1910 verrees aan de Kaldenkerkerweg een nieuw concertgebouw. Dit was gebouwd volgens een ontwerp van de beroemde architect Hendrikus Petrus Berlage. Oorspronkelijk had het gebouw een fraaie voorgevel met hoge ramen en Berlage kenners noemde dit gebouw, De Prins van Oranje, een belangrijk werk in het totale oeuvre van de architect. De Prins van Oranje bleef ruim vijftig jaar ongeschonden. In de jaren zestig van de twintigste eeuw moest het gebouw worden geïsoleerd om het steeds toenemende lawaai, veroorzaakt door het treinverkeer op het spoorwegemplacement tegenover het concertgebouw en door de voortdurende aanzwellende verkeersstroom, buiten te houden. Het gemeentebestuur van Venlo gaf gevolg aan het verzoek en aan de zuidzijde werd een blinde muur opgetrokken voor de fraaie voorgevel. Ook het interieur werd verbouwd. De verbouwingswerkzaamheden kwamen in 1967 gereed. Na ingebruikname van het nieuwe Congres- en Cultuurcentrum "De Maaspoort" werd de Prins van Oranje overbodig. In de tachtiger jaren werd het gebouw afgebroken.

5.2 Hoewel de annexatie van het westelijk grondgebied van de gemeente pas in 1940 plaatsvond worden de ontwikkelingen in de hier gelegen kernen voor deze datum hier ook besproken. Tot 1940 behoorde dit grondgebied tot de gemeente Maasbree.

Kaartmateriaal begin 19e eeuw vervaardigd geeft het volgende beeld voor het grondgebied op de westelijke Maasoever. De kern Blerick bevond zich direkt aan de oever van de Maas, ten zuiden van Fort St. Michel. De bebouwing lag rond een centrale akker. Voor deze kern had de totstandkoming van de Napoleonsweg over de westelijke Maasoever enige gevolgen. Deze weg passeerde de kern aan de oostzijde en zorgde hier voor een toename van de bebouwing. Tussen het begin van de 19e eeuw en ca. 1860 kwam in Blerick de eerste industrie tot ontwikkeling. In 1844 was in deze kern reeds een ijzergieterij in bedrijf, deze telde in 1850 zes arbeiders.

In de periode van ca. 1860 tot ca. 1940 vonden in deze kern de grootste veranderingen plaats. Blerick maakte een flinke groei door.

In het gebied tussen de oude kom nabij de Maas en deze spoorlijn was een net van verharde wegen tot stand gekomen met hierlangs bebouwing. Kaartmateriaal rond 1934 vervaardigd maakt melding van een fabriek, een kerkgebouw en het stationsgebouw in deze uitbreiding. Ten zuiden van Blerick waren een steenfabriek en een wielerbaan gesitueerd. Aan de noordzijde van de spoorlijn Venlo-Eindhoven was de omvang van de aanwezige bebouwing nog vrij gering.. langs de weg in noordelijke richting naar de gemeente Grubbenvorst was enige bebouwing ontstaan. Aan de westzijde van de spoorlijn naar Nijmegen was een fabriek gesitueerd.
De bestaande industrie had zich inmiddels verder ontwikkeld. IJzergieterij Tassin telde in 1870 14 arbeiders. IJzergieterij Hillen werd in 1877 opgericht en had 24 arbeiders in dienst. In 1884 was dit aantal gegroeid tot 100. Het bedrijf maakte o.a. ijzeren spoorbrugconstructies, baggermolens en motoren. De kleiwarenindustrie van de Gebr. Teeuwen had een vestiging in Blerick. In 1914 werd in dit bedrijf met stoomkracht gewerkt.

5.3 De kern Hout-Blerick ligt langs de weg die evenwijdig aan de Molenbeek loopt in de zuid-westpunt van de huidige gemeente Venlo . In de periode tot ca. 1860 waren de veranderingen in Hout-Blerick gering. Tussen 1860-1940 vond enige verdichting van de bebouwing plaats. Kaartmateriaal vervaardigd rond 1934 maakt melding van de aanwezigheid van een kerkgebouw en een kapel in deze kern. Opvallend is het grote aantal kassen dat zuidelijk en westelijk van deze kern was gebouwd.

5.4 Verspreide bebouwing

Begin negentiende eeuw was de omvang van de verspreide bebouwing in de gemeente Venlo oostelijk van de Maas van beperkte omvang. Ten noorden van de vesting Venlo nabij de Maas lag Genoyer Feld bestaande uit enige panden. Ten zuid-oosten van de stad lag Maagdenburg bestaande uit waarschijnlijk enkele boerderijen. Ten zuiden van de kern Venlo lagen Wilderhof en Haaghof.
In het westelijk deel van de gemeente aan de overzijde van de Maas lag ten noorden van Fort. St. Michel enige bebouwing genaamd Eubrucherhof. Iets verder westelijk lagen de panden Eykenrath en Freienhof. In de noord-westpunt van de gemeente lagen een tiental panden genaamd De Bokend.

Kaartmateriaal rond 1867 vervaardigd toont het volgende beeld. In de verspreide bebouwing ten noorden van vesting Venlo was enige verandering gekomen. Het totaal aantal panden was toegenomen en de benamingen waren veranderd.

Ten noordwesten van de vesting lag de Tighelarij, naar alle waarschijnlijkheid een steenbakkerij. In de verspreide bebouwing ten zuiden en oosten van Venlo was weinig veranderd. In de zuid-oostpunt nabij de grens met Duitsland was het grenskantoor Keulsche Barrière gebouwd. de verspreide bebouwing op de westelijk Maasoever was nauwelijks in omvang toegenomen.

In de periode 1860-1940 traden de grootste veranderingen op. De bebouwing van de kern Venlo trad buiten de omwalling en vooral op de oostelijke Maasoever en rond de kern Hout-Blerick werden vele tuinderskassen gebouwd.
De verspreide bebouwing ten noorden van de stad Venlo was duidelijk toegenomen. Kaartmateriaal vervaardigd rond 1934 maakt melding van de Genoyskapel, het klooster Mariendaal, een ziekenhuis, en enkele steenfabrieken. Langs de grens met Duitsland waren diverse grenskantoren gebouwd. Direkt ten noordwesten van de bebouwde kom van Venlo lag nog de Tichelarij.
Ten zuiden en oosten van Venlo waren o.a. een tweetal begraafplaatsen, een casino, en een klooster met een school gebouwd. Nabij de gemeentegrens met Tegelen was een grote steenfabriek gesitueerd.
De verspreide bebouwing op de westelijke Maasoever was slechts in geringe mate toegenomen. Het buurtschap Boekend gelegen rond de kruising van twee wegen was in bescheiden mate gegroeid.

5.5 Ontwikkelingen na 1940

Na de tweede wereldoorlog maakte de stad Venlo een forse groei door. Aan de noordzijde kwamen diverse nieuwe woonwijken tot stand o.a Veegtes en Het Ven. In de open ruimte tussen de kern Venlo en het militaire oefenterrein langs de grens werd eveneens flink gebouwd. Aan de zuidzijde vormen de spoorlijnen naar Roermond en Duitsland een duidelijke belemmering voor verdere groei.
De kern Blerick aan de overzijde van de Maas was eveneens flink gegroeid, vooral aan de oost- en zuidzijde. Aan de noordzijde vormt de spoorlijn naar Eindhoven een duidelijke barrière. Aan de zuidzijde komt de bebouwing dicht in de buurt van de kern Hout-Blerick.
Het huidige Venlo kan gekarakteriseerd worden als een stad waar vooral de transportsector en de tuinbouw een grote rol spelen.

Conclusies

I Op grond van de inventarisatiegegevens zijn in Venlo aan enkele gebieden bijzondere waarden toegekend.

A. Bijzonder gebied Wilhelminapark.

Aan de noordoostzijde van de oude kern van Venlo ligt een Villapark. In 1888 ontwikkelde Johannes Kayser, stadsarchitect van Venlo, een plan voor een Villapark op de lokatie van het voormalige Fort Ginkel. De vestingwerken van dit fort waren eerder opgenomen in het ontmantelingsplan van " de ingenieur voor de ontmanteling der vestingen" F.W. van Gendt. Dit plan voorzag niet in de aanleg van het Villapark. De Belgische tuinarchitect L.R. Rosseels uit Leuven gebruikte voor dit park voorbeelden uit de Engelse landschapsstijl met als hoofdelementen gebogen lijnen, boomgroepen, waterpartijen en veel doorzichten speciaal vanuit de huizen.
Het centrale element in het park is de Wilhelminaboom met hieromheen een uit 1898 daterend smeedijzeren hekwerk, dat o.a. versierd is met vergulde kroontjes. Een ander opmerkelijk element is de fontein van M. De Klerk (Amsterdam) met sculpturen van Hildo Krop, die in 1921 de plaats innam van een oudere voorganger.
De in 1892 opgerichte N.V. Puteanus park Vereniging was eigenaresse van de bouwgrond. Deze vereniging stelde zich ten doel : "den bloei en de verfraaiing der stad door aankoop van bouwterreinen, de stichting van villa's en de verhuizing en den verkoop dier onroerende goederen". Toen de Vereniging in 1908 liquideerde waren een aanzienlijk aantal percelen onbebouwd: de 33 kadastrale percelen waren slechts bezet met negen enkele en drie dubbele villa's. (zie bijlage I A)
De eerste villa, Puteanus geheten en thans bekend als het K.L.M.B. Huis, werd in 1893 gebouwd. Het duurde enkele decennia voordat alle kavels waren verkocht en bebouwd. In deze villa's zijn dan ook diverse bouwstijlen en stijlinvloeden vertegenwoordigd. Neo- renaissance, eclecticisme, neo-classicisme, invloeden van de Amsterdamse School en zakelijk expressionisme komt men hier tegen. Tot de architecten behoren namen als Kayser, Seelen, Rassaerts, Rijven en Wielders. In paragraaf IV wordt dieper ingegaan op het in Venlo uitgevoerde werk van enkele belangrijke architecten.

Nadere beschrijving bijzondere waarden

* Historische stedebouwkundige kwaliteit

De aanleg van het Villapark op de plaats van het voormalige Fort Ginkel is een belangrijke uiting van de 19e eeuwse stedebouwkundige uitleg .

Het Villapark heeft een planmatige opzet en vertoont een rijke schakering aan bouwstijlen uit de periode 1890-1940. De kwaliteit van het ruimtelijk concept is door de betrokkenheid van de architecten Kayser sr. en Rosseels verhoogd.
Het Villapark vormt een zeer markant element in het Venlose stadsbeeld dat sterk afwijkt van het karakter van de overige Venlose bebouwing.

* Gaafheid

Het Villapark heeft zijn authenticiteit in grote mate bewaard. De 24 vooroorlogse en vijf na de tweede wereldoorlog gebouwde villa's zijn veelal nog in redelijk gave en authentieke staat. De karakteristieke groenvoorziening van de parkaanleg is nog in redelijke mate intact en maakt het park tot een besloten geheel dat zich afzondert van de drukte in de nabijgelegen stadskern.

* Zeldzaamheid

Villaparken met een rijke schakering aan authentieke gebouwen, bouwstijlen en een nog redelijk intact gebleven parkaanleg zijn in Limburg zeer zeldzaam.

B. Bijzonder gebied sociale woningbouw Dr. Poelsplein e.o.

Rond het Dr. Poelsplein bevindt zich een planmatig aangelegd sociale woningbouwcomplex met een ruimtelijk concept dat sterk doet denken aan een tuinwijk. Het complex bestaat uit laagbouw in een groene omgeving (voor- en achtertuintjes), heeft een gevarieerd stratenpatroon, en heeft een centraal gelegen monument. Bovendien worden de huizenrijen onderbroken door met zorg vormgegeven hoekpanden. Het complex werd ontworpen door de bij de Ons Limburg aangesloten architect A. Knipschild. Deze architectengroep ontwierp tussen 1925 en 1930 vele groepen woningen in Limburg.
De panden Kaldenkerkerweg 113-159 vormen de zgn. "betere woningen" in een complex van in totaal 94 woningen gelegen aan het Dr. Poelsplein, Van Vogelsanckstraat, Dr. Derckxstraat en Papegaaistraat.

Nadere omschrijving bijzondere waarden.

* Stedebouwkundige kwaliteit

Ofschoon het gebied planmatig is opgezet vertoont het een grillig stratenverloop, waarin een duidelijke structuur ontbreekt . De woningen kunnen onderverdeeld worden in twee typen:
-de woningen aan de Kaldenkerkerweg;
-de arbeiderswoningen aan de overige daarachter gelegen straten.
De woningen aan de Kaldenkerkerweg vallen op door de op bijzondere wijze vormgegeven hoekpartijen.
De in groepen aaneengesloten arbeiderswoningen zijn opgetrokken in een sober, traditionele stijl en worden onderbroken of besloten door panden met kleine topgevels.
Centraal in het complex ligt het kleine Dr. Poelsplein met een beeldengroep van de Heilige Familie, geflankeerd door twee plaquettes van Dr. Poels en Dr. Derckx. Dit monument werd ontworpen door C. L. Vos en dateert uit 1931.
Het complex is door de gemeente aangewezen als beschermd stadsgezicht.

* Stedebouwkundige betekenis

Het gehele complex rond het Dr. Poelsplein neemt een markante plaats in in het omringende stadsbeeld van Venlo. Dit zowel door zijn planmatige opzet als door zijn bijzondere vormgeving.

* Gaafheid

De structuur van dit arbeiderswoningencomplex verkeert in authentieke staat. De bebouwing heeft echter in de loop der tijd moderniseringen ondergaan. Het oorspronkelijke karakter van de buurt is desalniettemin bewaard gebleven.

* Zeldzaamheid

In redelijk originele staat verkerende sociale woningbouw op dergelijke grote schaal uit het interbellum komt in Noord-Limburg zelden voor.

C. Bijzonder gebied Blariacumplein

Ook in het stadsdeel Blerick bevinden zich planmatig aangelegde sociale woningbouwcomplexen met een tuinwijk-karakter, waarvan het Blariacumplein het centrum is. Tot dit complex behoren 32 arbeiderswoningen van architect J.L.Grubben te Blerick, gelegen aan de Blariacumstraat 7-23, Kleine Parallelstraat 1-13, de Nieuwborgstraat 114-137 en de Ottostraat 4-14. De woningen werden in 1922 gebouwd in opdracht van de Woningbouwvereniging Blariacum. Een jaar later werden 32 woningen van de Maastrichtse architect N.J. van Tienen gerealiseerd. Deze panden zijn verdeeld over het Blariacumplein 2-24, Blariacumstraat 2-26 en Grote Parallelstraat 18-30. In 1939 bouwde architect J.L. Grubben in opdracht van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid te Steijl-Tegelen een kleuterschool, die thans als kinderdagverblijf is ingericht. Dit pand vormt in feite de schakel tussen de oudere woningbouwcomplexen van Grubben en van van Tienen.

Nadere omschrijving bijzonder waarden.

* Stedebouwkundige kwaliteit

Ofschoon het gebied planmatig is opgezet, heeft het gebied geen stratenverloop met een opmerkelijke structuur. Het complex van Grubben is opgebouwd in een carré, de woningen van van Tiene in een grillig lint. Grubbens complex heeft twee typen halfvrijstaande woningen met decoratief pleisterwerk in de topgevels. De woningen van van Tiene kenmerken zich door een roodbruine baksteen optrek tot halverwege de tweede bouwlaag, de bovenste helft is in kalk-zandsteen uitgevoerd en de topgevels zijn recent voorzien van een houten beschot. Alle woningen kunnen echter gekarakteriseerd worden als traditioneel en sober. Het Blariacumplein is door de gemeente aangewezen als beschermd stadsgezicht.

* Historische betekenis

De sociale woningbouw van de Woningvereniging Blariacum heeft aanzienlijk bijgedragen tot de ontwikkeling van het stedelijk karakter van het vóór 1940 nog bij de gemeente Maasbree behorende Blerick.

* Gaafheid

De structuur van de woningcomplexen is nog in authentieke staat, maar de bebouwing daarvan is echter in 1977 en 1979 gemoderniseerd. Het oorspronkelijke karakter van het Blariacumplein en omgeving is echter bewaard gebleven.

* Zeldzaamheid

In redelijk originele staat verkerende sociale woningbouw van enige omvang uit het interbellum is in Noord-Limburg een zelden voorkomend verschijnsel.

D. Bijzonder gebied Mutsaersstichting
Aan de rand van Venlo vinden we de gebouwen van de Mutsaersstichting. Dit is thans een instelling voor de verpleging van psychiatrische patiënten. De gebouwen zijn een ontwerp van Jules Kayser. Het hoofdgebouw dateert uit 1929/1930 en bezit een heldere symmetrische bouwmassa met een sterke horizontale werking. Een kapel, die haaks op het hoofdgebouw is geplaatst, vormt de verbinding met een tweede, parallelle bouwmassa. Aan de linkerzijde van de kapel bevindt zich een commandobunker van het nabijgelegen voormalige vliegveld Fliegerhorst Herungen. De gestileerde boot-vorm is goed te herkennen in het hoofdgebouw. Zo heeft het gebouw aan de linker- en rechterzijgevel uitbouwen in de vorm van een scheepsboeg. Het overheersen van de horizontale lijn in de basementen, raampartijen en daklijsten is eveneens goed herkenbaar. De tweede bouwmassa heeft o.a. een watertoren. Hier fungeert een ronde erker als boeg. In het aangrenzende park bevindt zich het mausoleum waar Mgr. Mutsaers begraven werd. Dit sobere ontwerp is eveneens van de hand van Jules Kayser. Het mausoleum, een kleine fontein en het hoofdgebouw liggen in een zichtlijn. Vanaf het mausoleum gezien is wederom de bootvorm goed herkenbaar. De watertoren fungeert dan als stuurhut.
Nadere omschrijving bijzondere waarden.

* Stedebouwkundige betekenis

Door zijn bijzondere situering op de steilrand ten oosten van de stad Venlo, en door de doordachte vormgeving neemt het geheel in zijn omgeving een aparte plaats in.

* Gaafheid

Het hoofdgebouw en mausoleum verkeren beiden in nagenoeg originele staat. Interne aanpassingen van het hoofdgebouw doen geen afbreuk aan de unieke vormgeving.

* Zeldzaamheid

Gebouwen met een dergelijke vormgeving, gesitueerd op een markante plaats in het landschap bovendien in vrijwel authentieke staat verkerend, zijn in Limburg zeldzaam.

E. Bijzonder gebied Frederik Hendrik kazerne

Begin 20e eeuw waren de militaire gebouwen uit de Venlose binnenstad verdwenen en werden de militairen gelegerd aan de westzijde van de Maas. In 1910 werd hier de bouw van een nieuwe kazerne aanbesteed. Deze kreeg de naam Frederik Hendrik kazerne. Het huidig kazerneterrein heeft de ingang aan de Garnizoenweg en wordt omgeven door de Horsterweg, Kazernestraat en de spoorlijn Roermond-Nijmegen. Het complex heeft een rechthoekig grondplan en de gebouwen zijn gelegen rond een centraal exercitieterrein. Diverse gebouwen en de loodsen werden tussen 1912 en 1914 ontworpen door genie-architecten. Zij verkeren tot op de dag van vandaag in redelijk authentieke staat en vormen in Limburg de vroegste voorbeelden van militaire bouwactiviteit uit de periode 1850-1940. (Zie bijgevoegde kaart 1 B) Uit de periode 1912-1914 stammen : het stafgebouw, 1913 (gebouw A); onderofficiersmess De Schans, 1913 (gebouw I); legeringsgebouwen, 1912 (B,C,E en F); het kantoor van Ontwikkeling en Ontspanning, 1912 (gebouw Z); twee voormalige paardestallen uit 1913 (V en S), thans loodsen; de Militaire Geneeskundige Dienst, 1914 (gebouw W); de KAZCO, 1913 (gebouw T); de oude sporthal, 1913 (gebouw K) en de gebouwtjes AH, AN, AP en AQ (1912-1914).

Nadere omschrijving bijzondere waarden.

* Stedebouwkundige betekenis

Het gehele kazernecomplex neemt in het stadsdeel Blerick een markante plaats in. Dit zowel door zijn planmatige opzet als door zijn bijzondere vormgeving.

* Gaafheid

De vooroorlogse gebouwen op het kazerneterrein verkeren vrijwel allen in authentieke staat, weliswaar hebben enkele loodsen een andere functie gekregen echter het exterieur is intact gebleven. Het centrale excercitieterrein is eveneens ongewijzigd gebleven.

* Zeldzaamheid

In nog vrijwel authentieke staat verkerende kazernecomplexen met een centraal excercitieterrein zijn in Limburg zeldzaam. Het complex behoort tot de vroegste kazernebouw in deze provincie.

II Aandachtspunten

Voormalig militaire terrein

De bebouwing aan de Prinses Beatrixstraat, de Prinsenhofstraat, de Lohofstraat, Keullerstraat en de Deken van Oppensingel maakt deel uit van de planmatige stedebouwkundige uitleg uit de jaren 1920 en 1930. De stadsarchitect Jules Kayser bijvoorbeeld ontwierp in dit stadsdeel diverse markante panden zoals de voormalige Huishoudschool St. Anna aan de Prinses Beatrixstraat, de voormalige pastorie en de brandweerkazerne aan de Lohofstraat, de Gemeente Spaarbank aan de Prinsenhofstraat en het opvallende hoekpand aan de Keullerstraat.
In de tijd dat Jules Kayser veel in deze hoek van de stad bouwde (1925-1935) vertoonde zijn werk speelse architectonische kenmerken. In de voormalige huishoudschool uit 1922 zijn duidelijke horizontale elementen waarneembaar die vooral ook kenmerkend zijn voor de hierop volgende periode. In de brandweerkazerne zien we o.a. plastische elementen die invloed hebben ondergaan van de Amsterdamse School. Een belangrijk werk van Kayser is de voormalige Spaarbank aan de Prinsenhofstraat.

Fliegerhorst Herungen

In de onmiddellijke nabijheid van de Mutsaersstichting aan de overzijde van de Postweg bevinden zich enkele restanten van een vroeger vliegveld. Het betreft restanten van het voormalige Duitse vliegveld Fliegerhorst Herungen uit de tweede wereldoorlog. In oktober 1940 begonnen de Duitsers hier met de bouw van het grootste vliegveld in bezet Europa. In maart 1941 werd het in gebruik genomen. Er werden hangars, commandobunkers, start- en landingsbanen en een verkeerstoren gebouwd.
Tegenwoordig is het gehele terrein in bezit van de firma Océ van der Grinten. In de restanten van de commandobunker en verkeerstoren worden o.a. brandweeroefeningen gehouden, ook worden er chemicaliën opgeslagen. Deze bestemming is uiteraard niet bevorderlijk voor het behoud van deze uitzonderlijke relicten uit het recente verleden.

III De stedebouwkundige ontwikkeling van Venlo in de tweede helft van de negentiende eeuw

Het slechten van vestingwallen wordt beschouwd als een essentieel kenmerk van negentiende eeuwse stedebouwkundige uitleg en Venlo vormt op deze regel geen uitzondering. Lange tijd stonden de vestingmuren een hoognodige stedelijke uitbreiding in de weg. Pas in 1868 werd het mogelijk zich te bevrijden van een omwalling die de stad in een beknellende greep hield.
Op kaart A is aangegeven waar de grenzen van de oude vestingstad liepen (bijlage II A). Uyttenbroeck beschreef deze contouren in 1914 als volgt: "De omwalling liep van den Lichtenberg boven de tegenwoordige Bolwaterstraat, met een draai over en om de Geldersche Poort, boven de St.Martinusstraat, om en achter de Hoogekerk tot bij den Looihofmolen, keerde dan oostwaarts langs en om de militaire stallen zuidwaarts naar de manege bij het Postkantoor, liep verder met eene wending over de Keulsche Poort naar den Zuidhoek (Kwak- of Pulvertoren, dat is thans hoek Spoorstraat), van hier rechtuit langs het viaduct naar de Tegelsche - of zoogenaamde Oude Roermondsche Poort, draaide daar overheen en liep in noordelijke richting vast langs het huis Italië, waar de met baksteenen bevloerde wal begon, onder de Luif door, en dan met een geringe binnenwaartsche buiging bij den Maaspoorttoren, bijna rechtstreeks tot den Lichtenberg, waar de kiezelweg aanving. Bij het Kolenstraatje had de muur met den steenen walgang eene uitwijking naar buiten toe aan den tuin van F.A. de Gruyter, tevens een rechte verbinding door een kiezelweg langs Hakkesplaats (of St.Janstraat) en het erf van Henri J.S. Joiris.
De wal werd in 1860/61 aan de oostzijde, bij den Spanjaardsmolen, buitenwaarts verlegd om aan de binnenzijde den langen- en den dwarsstal te bouwen; in 1864/65 is de spoorlijn gelegd op den wal aan de zuidzijde, van den Kwak- of Grooten Pulvertoren op den Zuidhoek tot de Maasbrug. In 1865 werden voor het hulpstation van den spoorweg de huizen Oude St.Jacob en St.Jozef afgebroken, en in 1867, toen Venlo uit den Duitschen Bond raakte, en daarmee ophield vesting te zijn, volgde de ontmanteling".

In 1870 sloot de gemeenteraad een overeenkomst met het Rijk voor het slechten van de wal. Op het ontmantelingsplan van ingenieur F.W. van Gendt, op 8 februari 1873 door de gemeenteraad goedgekeurd, stonden ook de door hem aan te leggen straten op de vestinggronden. Namelijk de Noordsingel, de Oostsingel (thans Burgemeester van Rijnsingel) en Zuidsingel (thans Molensingel); de Haven-, Reede-, Roermondse, Sloterbeek en Roodestraat buiten de Roermondse Poort (zie bijlage II B).
Het slechten is op 16 januari 1868 begonnen met de aanbesteding van een nieuwe uitgang aan de Keulse Poort en eindigde op 25 september 1880 met die van een duiker in het zg. Langwames. Op 7 oktober 1881 nam de stad de resterende vestingwerken over.

De laatste veiling van vestinggronden vond plaats op 9 januari 1899.
De afbraak van de vestingwallen ging gepaard met een sterk groeiende bouwactiviteit: sedert 1874 langs de Kaldenkerkerweg tegenover het station, daarna sedert 1878 in de wijken zuidelijk van het spoorwegviaduct en in het noordelijke gedeelte tussen de Maas, de Noordsingel en de huidige Deken van Oppensingel.
Een en ander noopte tot de vaststelling van een aantal nieuwe straatnamen, hetgeen op februari 1883 daadwerkelijk gebeurde. Het verzoek daartoe had ingenieur van Gendt reeds in november 1875 ingediend. Het betrof de volgende straten: Keulsestraat (thans Kaldenkerkerweg), Spoorstraat, Hamburgersingel (thans Deken van Oppensingel), Puteanusstraat, Parkstraat, Geldersestraat, Moerdijkstraat (thans ook St.Martinusstraat), Bolwaterstraat, Goltziusstraat, Maaskade, Ginkelstraat, Valuasstraat, Lichtenbergstraat, Havenkade, Zandstraat en Heutzstraat. De Dwarsstraat werd in 1878/79 op initiatief van de kopers van de daargelegen percelen aangelegd en behoort dus niet tot het plan van Gendt. (zie bijlage II C)

De stedelijke infrastructuur werd aangepast aan de groei van de stad: de gasverlichting (op 3 december 1862 ontstoken), de waterleiding (1889), de riolering (1900-1912), de telefoon (sedert 1899), het elektriciteitsnet (1912) en een vuilnisophaaldienst (1908) illustreren de ingrijpende verandering van een stad die enkele decennia daarvoor nog ommuurd was.
Tegelijkertijd werkte men aan het opstellen van een Bouwverordening waarvoor het ontwerp op 19 oktober 1899 werd ingediend. De afkondiging geschiedde op 27 maart 1990. Aangepaste verordeningen volgden elkaar daarna in snel tempo op.
In augustus 1903 kwam er een nieuw stadsuitbreidingsplan dat globaal de volgende terreinen omvatte: in het noorden, tussen Villapark, Veldenseweg en Herungerweg tot aan het kruispunt van de spoorlijn, en deze volgende tot aan de aansluiting van de Burgemeester van Rijnsingel; ten oosten hiervan achter de huizen van de Burgemeester van Rijnsingel en de Kaldenkerkerweg tot aan de Prinsenstraat; ten zuiden van het spoorwegstation tot aan de Tegelseweg. Dit plan maakte een bebouwingsuitbreiding buiten de oude vestingstad en de straten van van Gendt mogelijk. Binnen voornoemd gebied liet de ontwikkeling van het Wilhelminapark en de bebouwing van het voormalige militaire terrein nog even op zich wachten (zie bijlage II A, en de luchtfoto 1924 bijlage II D).
Het Wilhelminapark was pas na de tweede wereldoorlog volledig bebouwd. Op het oude militaire terrein verrezen de Wilhelminastraat, de Julianastraat, de Mgr. Boermansstraat, de Prinses Beatrixstraat, de van Cleefstraat, de Ruys de Beerenbrouckstraat, de Prinsenhofstraat, de J. De Verwerstraat, de Keullerstraat. Deze wijk werd in de periode 1925-1940 grotendeels volgebouwd.

Een aantal architecten, ook verschillende van meer dan locaal belang, leverden een bijdrage aan deze opmerkelijke Venlose stadsuitbreiding in het interbellum. Een aantal van hen zal in de volgende paragraaf nader aandacht krijgen.

IV Enkele Venlose architecten

De naspeuringen in het Venlose bouwvergunningen-archief hebben ertoe geleid dat de bouwers van een respectabel aantal panden kon worden achterhaald. Ter illustratie treft U hierachter een lijst van deze panden aan (bijlage III A).

Enkele architecten die vanwege de kwaliteit en de omvang van hun werk in Venlo enige extra aandacht verdienen zijn bijvoorbeeld vader en zoon Kayser, Henri Seelen en Pierre Rassaerts.
Jules Kayser werd in 1879 te Venlo geboren. Hij was een zoon van Johannes Kayser die als stadsbouwmeester van Venlo onder andere betrokken was bij de verbouwing van het stadhuis en de bouw van het Goltziusmuseum. Johannes Kayser werkte regelmatig samen met Pierre Cuypers.
Jules Kayser voltooide in 1906 zijn opleiding aan de T.H. Delft tot bouwkundig ingenieur. Hij deed ervaring op bij architectenbureaus in Duitsland en Amsterdam.
Kayser jr. heeft zich als stedebouwkundige veel met de Venlose binnenstad bezig gehouden (onder andere het wederopbouwplan uit 1948).
Kayser heeft ook veel gebouwd in Venlo en is zowel in architectonisch en als stedebouwkundig opzicht van groot belang voor Venlo. Het complete archief van zijn werk is echter verloren gegaan. Ook heeft hij zijn theorieën niet uiteengezet in publicaties zoals bij andere Limburgse architecten als Peutz wel het geval is. Dit gebrek aan informatie en theorieën bemoeilijkt een beter inzicht in zijn culturele ontwikkelingen te krijgen.
Zijn werk is ruwweg in drie perioden in te delen. De periode 1913-1925 met o.a. de huishoudschool aan de Prinses Beatrixstraat en het pand Bervoets aan de Peperstraat; de periode 1925-1935 met bijv. de Gemeente Spaarbank aan de Prinsenhofstraat; en de periode 1935-1963. Andere belangrijke ontwerpen van Kayser zijn het Mutsaersoord, het St. Thomascollege en het klooster van Bethanië.
Kayser heeft waarschijnlijk veel invloed gehad op jongere Venlose architecten als Rijven, Grubben en Leusen.

Henri Seelen werd op vijf december 1863 te Venlo geboren. Vanaf ongeveer 1890 was hij als architect actief. Seelen heeft waarschijnlijk enkele honderden panden in Venlo gebouwd of verbouwd. Ook heeft hij veel buiten Venlo gewerkt. Veel voorkomende elementen in zijn werk zijn een verhoogde dakrand, en het gebruik van een rechte (stalen) latei boven ramen en deuren in combinatie met geboogde strek.

Het werk van Seelen vertoont rond 1900 behalve de bekende neo-stijlkenmerken ook de nodige Jugendstil-invloeden. In later jaren zijn bij hem Berlagiaanse invloeden herkenbaar. Zijn meest bekende gebouwen zijn de twee woningen aan de Burgemeester van Rijnsingel uit 1903 met invloeden Jugendstil/Art Nouveau en diverse villa's in het Wilhelminapark. Over zijn betrokkenheid bij de Nedinsco-toren aan de Molensingel is recentelijk terechte twijfel gerezen. (zie kopie bouwtekening Bijlage IV A)
Wel staat vast dat de arbeiderswoningen aan de Sinselveldstraat uit 1923 van zijn hand zijn.

Pierre Rassaerts werd in 1861 in Roermond geboren. Hij bouwde tussen 1901 en 1903 de bekende panden aan de Straelseweg 1-9. Zij zijn op de Jugendstil/ Art Nouveau geïnspireerd en vertonen een zwierig gebruik van baksteen in diverse kleuren. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van verschillende vorm- en diermotieven. De dubbele villa Wilhelminapark 3/5 uit 1902 behoort eveneens tot het oeuvre van Rassaerts.

Naast deze drie zijn er nog diverse andere architecten die beeldbepalende objecten op hun naam hebben staan en een vermelding verdienen.
Jacq Grubben uit Blerick als de ontwerper van de gedeeltelijk verdwenen vroegere Venlose Veiling aan de Roodestraat 5-9, van de Deutsche Schule, vanwege zijn uitgebreide activiteiten te Blerick (samen met A.Holten) en vanwege zijn aandeel in de bebouwing van het voormalige militaire terrein. Rijven vanwege het slachthuis in Venlo-Zuid, zijn zakelijk-expressionistische winkelpanden, de voormalige RK-Leeszaal aan de Nassaustraat, zijn woonhuizen cq. herenhuizen op het voormalige militaire terrein, de Klein-Ambtenaarswoningen Hoogeschoor-Dr. Matthijsenstraat en zijn werk voor de Venlose Bouwvereniging.

Leusen onderscheidde zich door de bouw van expressionistisch vormgegeven herenhuizen en villa's. Hornix schonk Venlo het onmiskenbaar aanwezige Café Eugenia aan de Hogeweg en de Valuas-fietsenfabriek aan de Straelseweg 19-21. Beckers verdiende zijn sporen als architect van landhuizen aan de Herungerweg, van het grote magazijn met kantoren aan het Arsenaalplein, van de garage op de hoek van de Parkstraat en de Noord-Binnensingel en van vele andere objecten. Ben Hendrix was verantwoordelijk voor een respectabel aantal straatwanden.
De volledige resultaten van het archiefonderzoek zijn verwerkt in een bijlage en doen meer recht aan de architecten en objecten die hiervoor niet genoemd zijn.

Bijlagen bij de conclusies

I A Schematisch overzicht van de bebouwingsontwikkeling in het Wilhelminapark.

I B Kaart complex Frederik Hendrik-kazerne

II A Kaartje A: De contouren van de oude vestingstad, de grenzen van het voormalig militair terrein en enige delen van het uitbreidingsplan van Gendt.

II B Kaartje B: De op 8 september 1873 goedgekeurde stratenuitbreiding van van Gendt.

II C Kaartje C: Straten waarvan de benaming op 14 februari 1883 werd vastgesteld.

II D Luchtopname van de Venlose bebouwing in september 1924.

III A Lijst van panden waarvan de architect middels archiefonderzoek bekend is.

III B Kaart met geïnventariseerde objecten in de Venlose binnenstad, 6 bladen.

Literatuurlijst

A. Alberts, Venlo binnen en buiten zijn muren, Venlo 1984.

Architectuur uit de 20e eeuw in Limburg, Brunssum 1985.

G.C.P. Linssen, Verandering en verschuiving. Industriële ontwikkeling naar bedrijfstak in Midden- en Noord-Limburg, 1839-1914, Tilburg 1969.

Ph. van der Maelen, Dictionnaire Géographique du Limbourg, Assen 1978.

Handboek der geografie van Nederland, deel VI, Zwolle 1959.

J.Kuyper, Gemeenteatlas van Limburg, Maasbree 1981.

Lijst der Nederlandse gemeenten, s'-Gravenhage 1988.

P. Nijhof, Opzoek naar ons industrieel verleden. Gids langs monumenten van bedrijf en techniek, dl.2, Haarlem 1987.

A. Steegh, Monumentenatlas van Nederland, 2e druk, Zutphen 1985.

W.J.M. Leideritz, "De stoomtrams van Noord-Brabant en Limburg", in : Trams en Tramlijnen, Rotterdam 1972.

Streekplan Noord- en Midden-Limburg, 3 dln. s.l. 1982

J.F.R. Philips, J.C.G.M. Jansen, Th. J.A.H. Claessens, Geschiedenis van de landbouw in Limburg 1750-1914, Assen 1965.

J. Starmans, Inventarisatie Industriële Archeologie : Onroerende Objecten, Maastricht 1988.

Venlo's Mozaïek, hoofdstukken uit zeven eeuwen stadsgeschiedenis, Maastricht 1990.

Kaartmateriaal

1. Tranchotkaart nr. 33 Venlo en nr. 26 Velden 1803-1820
   1 : 25.000

2. Kaarten uit J. Kuyper, Gemeenteatlas van Limburg
   Gemeente Venlo 1867 schaal 1: 50.000
   Gemeente Maasbree ca. 1867 schaal 1 : 100.000

3. Topografische kaarten 1934
   nr. 695 Grubbenvorst
   nr. 696 Schandelo
   nr. 712 Venlo
   nr. 713 Groote Heide
   1 : 25.000

4. Kaart Gemeente Venlo 1982 schaal 1 : 10.000

5. Kaart provincie Limburg, regio Maasvallei
   schaal 1 : 50.000

Bij de gemeentebeschrijving gevoegde afbeeldingen

I	De huidige gemeente Venlo
II	Tranchotkaart Venlo-Blerick
III	De gemeente Venlo 1867
IV	De gemeente Maasbree ca. 1867
V	De gemeente Venlo in 1934, het zuidwestelijk deel
VI	De gemeente Venlo in 1934, het zuidoostelijk deel
VII	De gemeente Venlo in 1934, het noordwestelijk deel
VIII	De gemeente Venlo in 1934, het noordoostelijk deel
IX	De gemeente Venlo, ruimtelijk functionele ontwikkelingen in hoofdlijnen, 1850-1940
X	De gemeente Venlo, ontwikkeling van de uitbreidingen, 1850-1940
XI	De gemeente Venlo, gebieden met bijzondere waarden

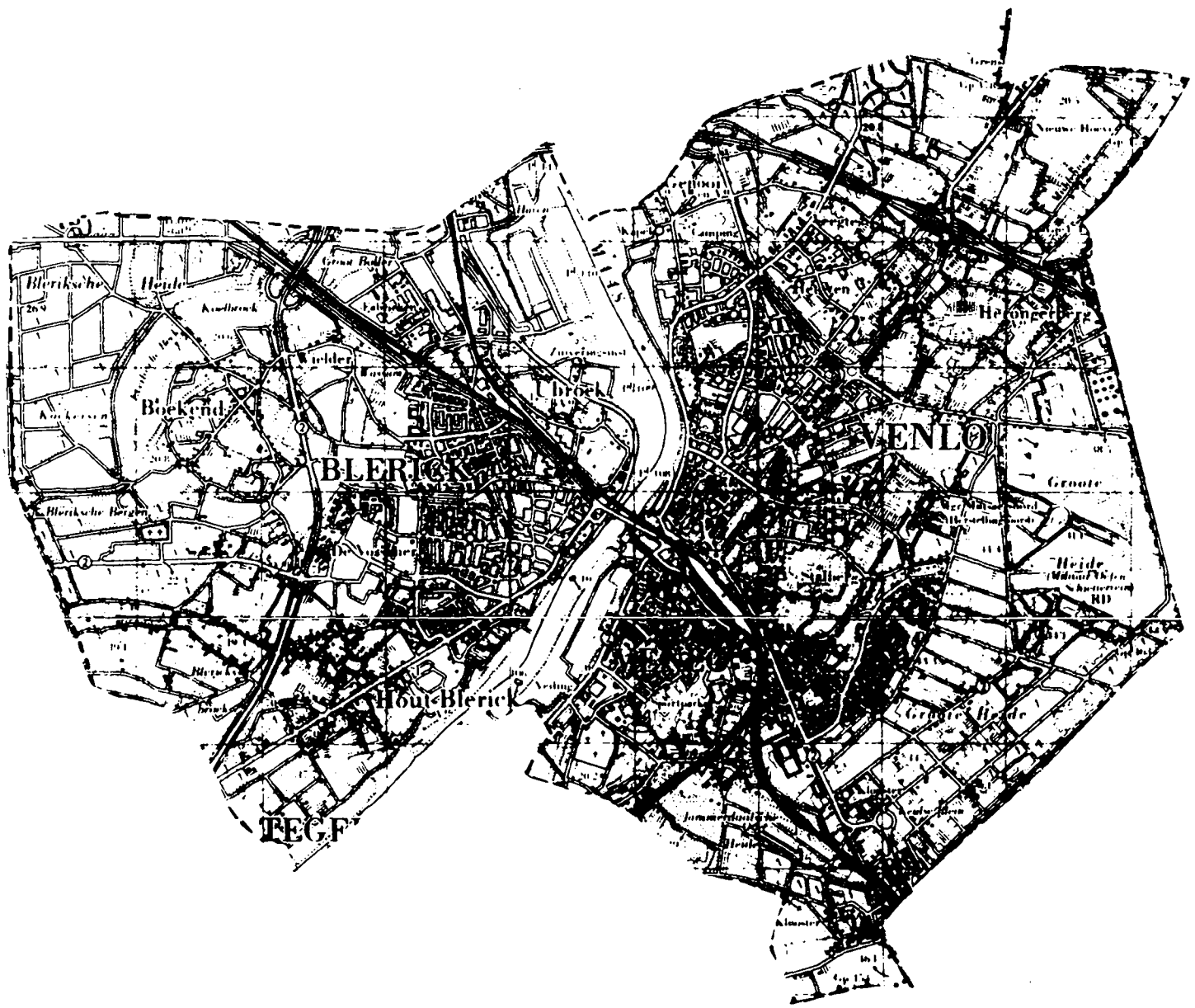

I

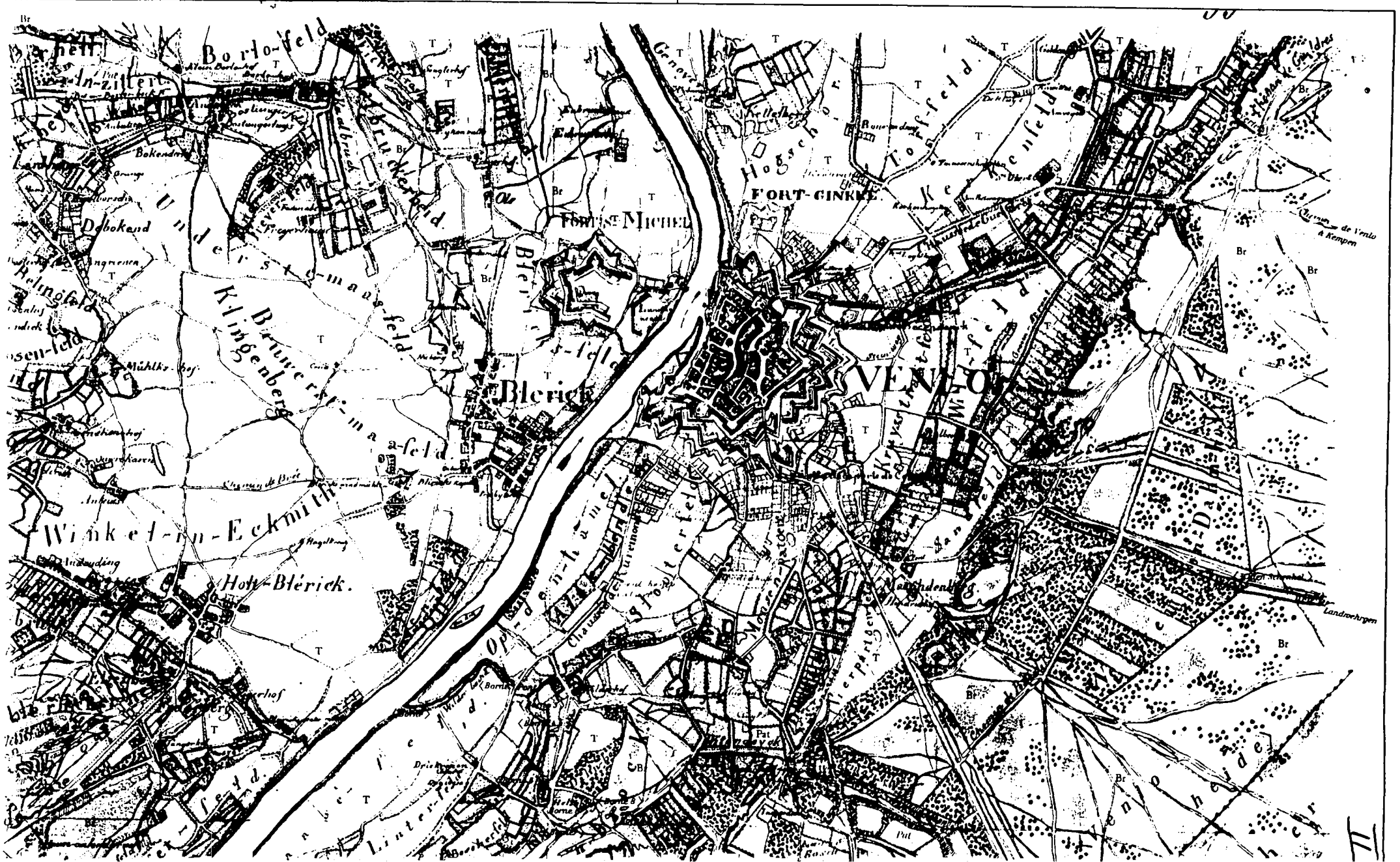
26 Velden
4603
Borlo-feld
Debokend
Bleriek
Winkel-in-Eckmith
Holt-Blérick.
FORT-GINKEL
VENLO
Landwehrgen

PROVINCIE LIMBURG

GEMEENTE VENLO

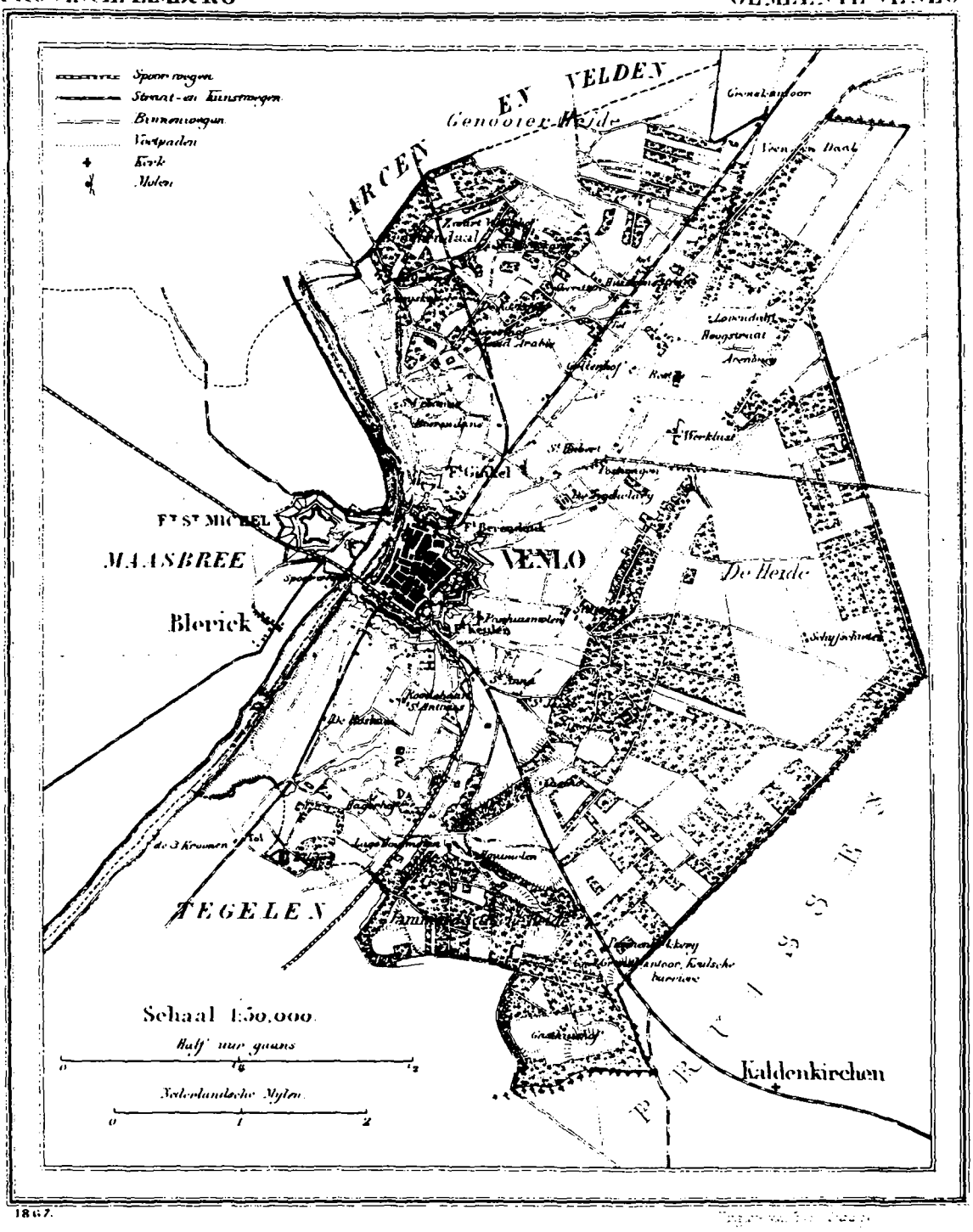

2684 Bunders 8200 Inwoners.

III

PROVINCIE LIMBURG. GEMEENTE MAASBR

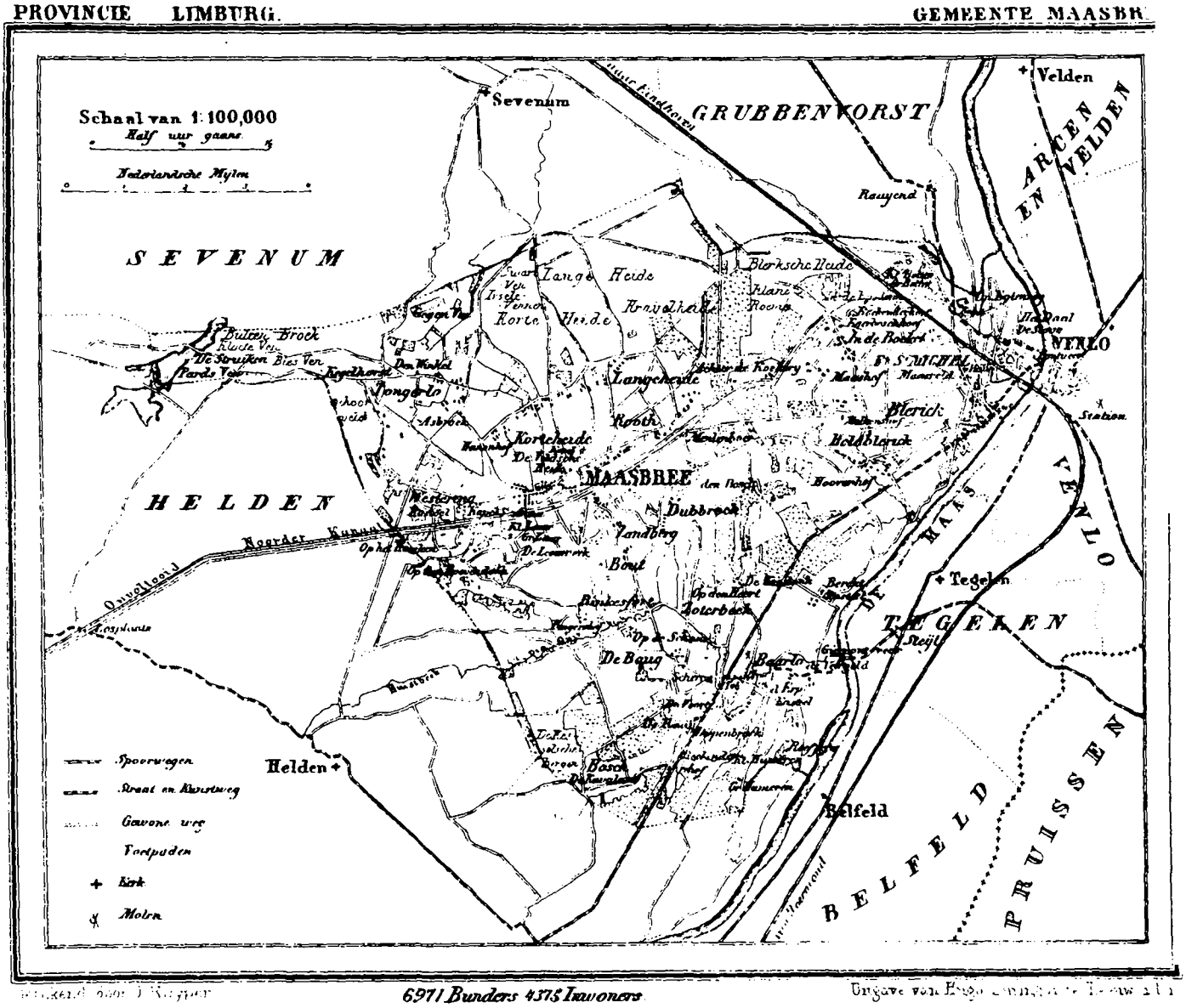

6971 Bunders 4375 Inwoners

Uitgave van

IV

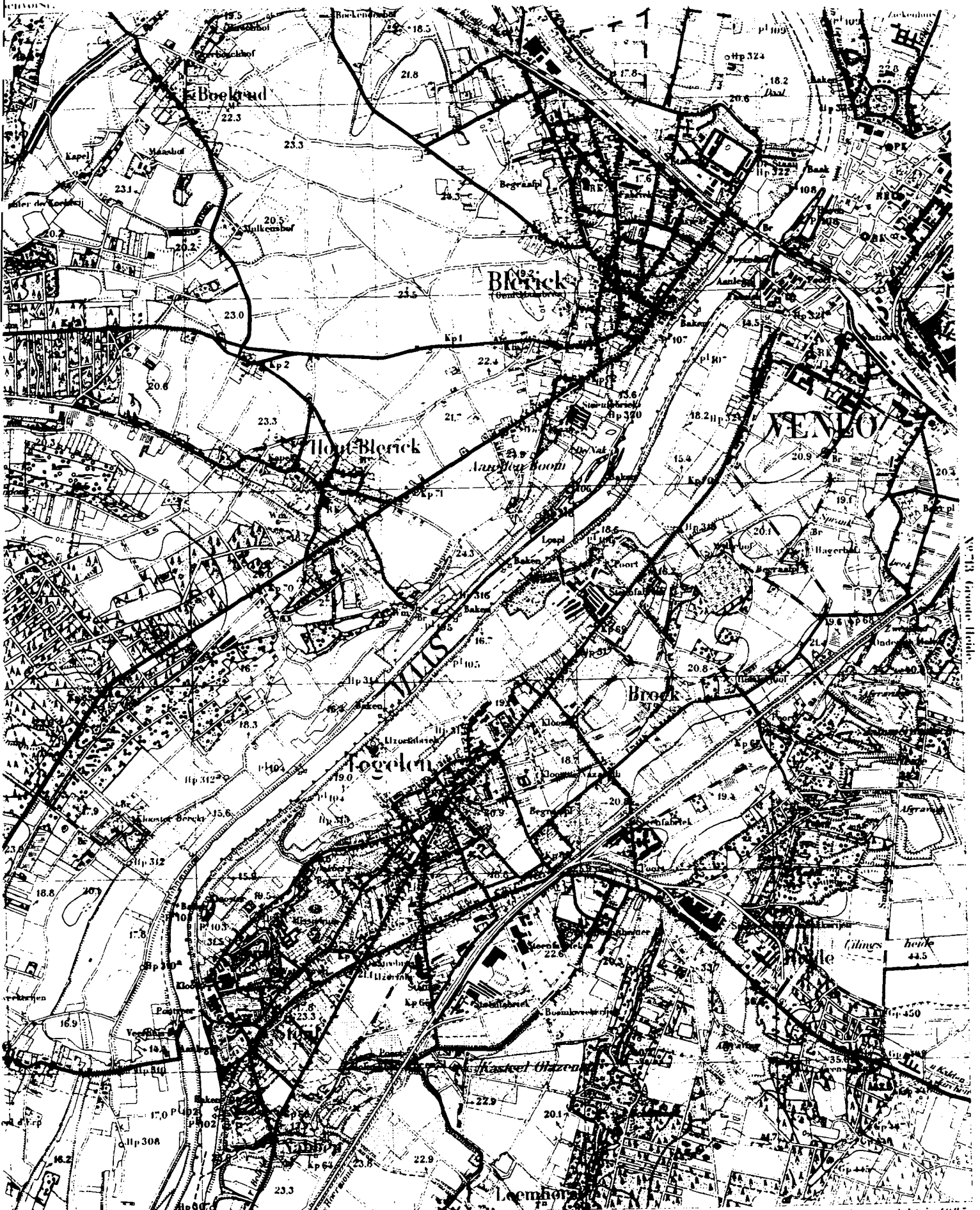

Kessel.

...en behoeve van den Staat der Nederlanden.
...k verboden.

695	696
712	713
728	

Uitgave 1936.

VI

GROO

Ver

Schaa

Nº 6

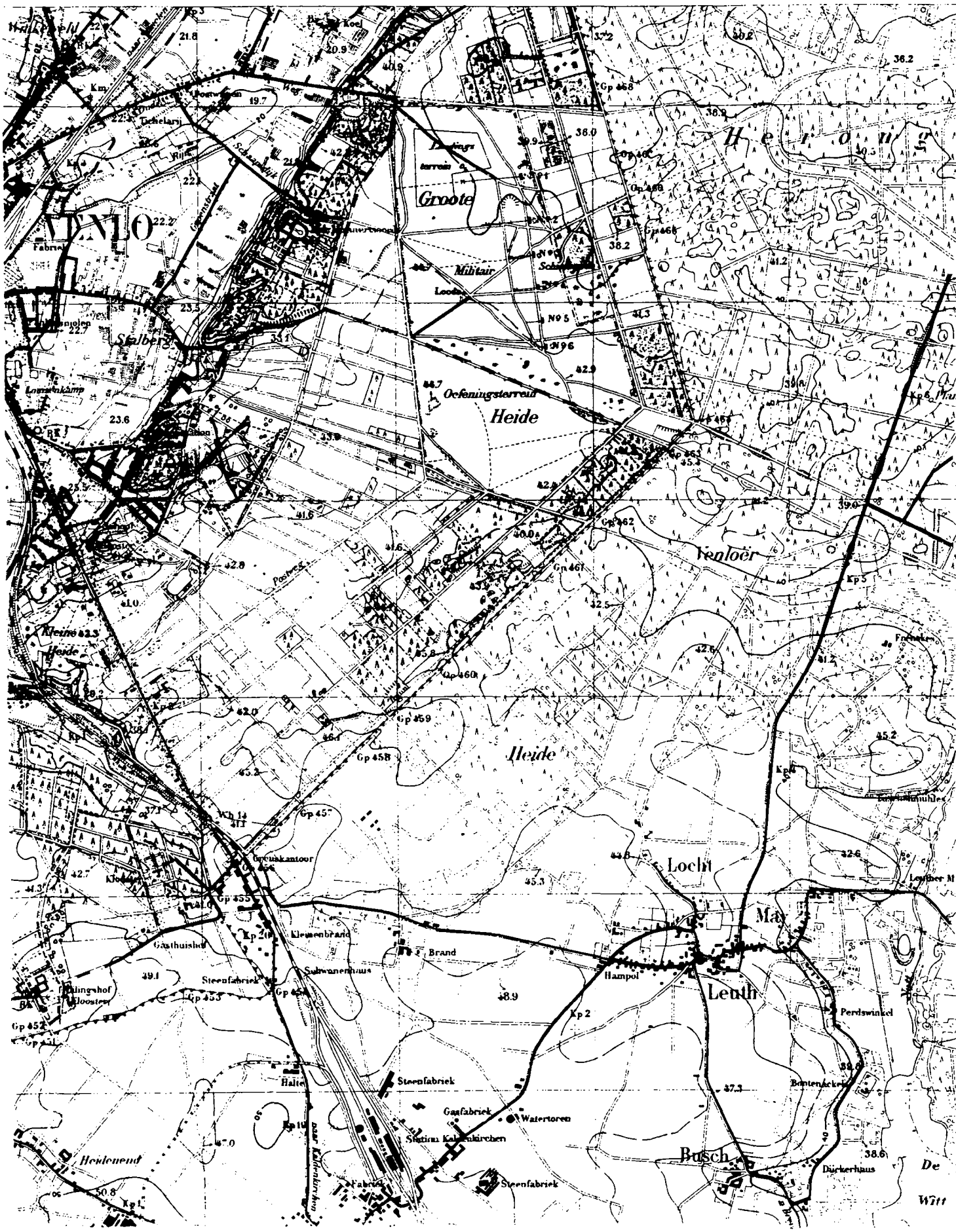

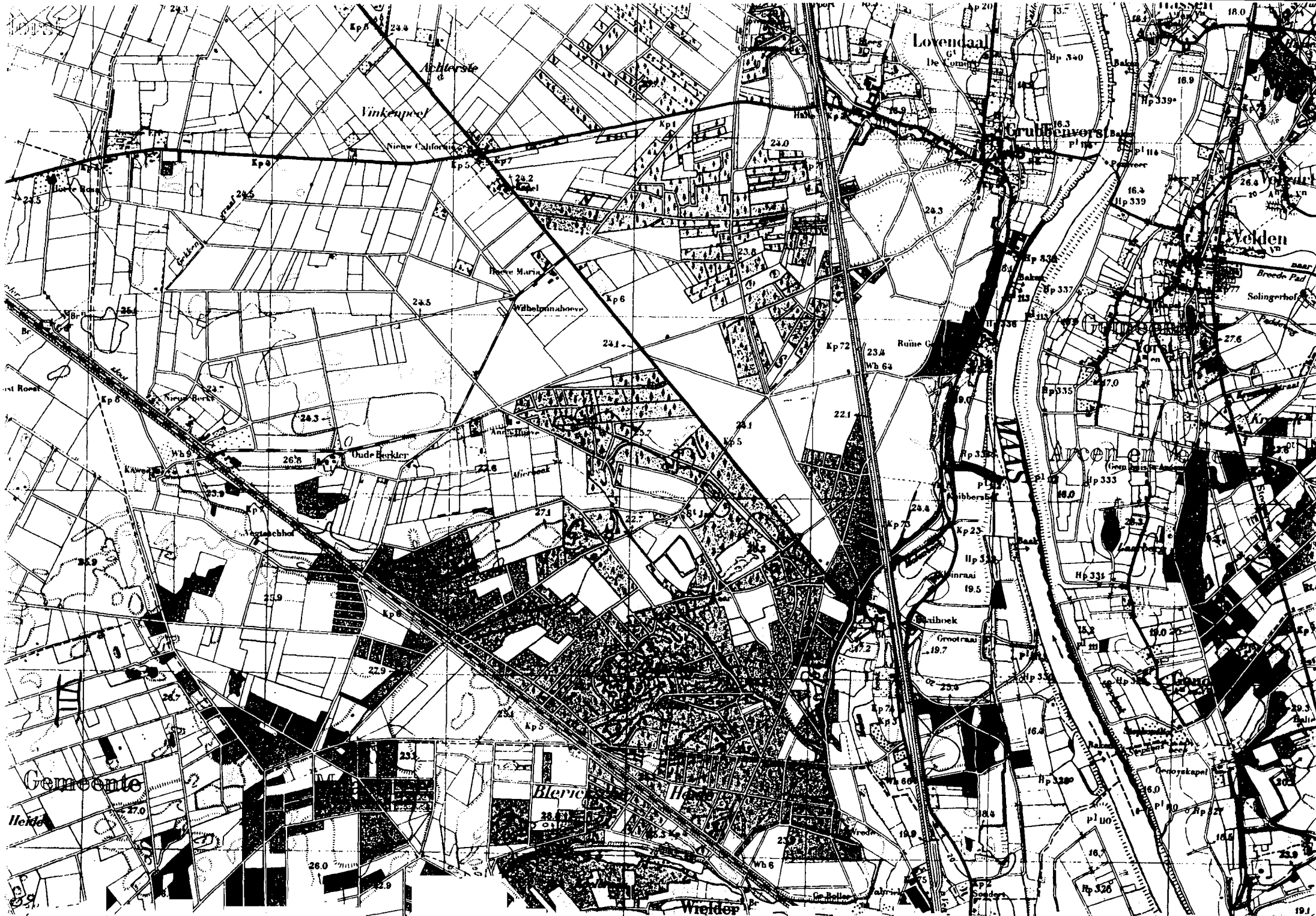

Lovendaal
Grubbenvorst
Velden
Solingerhof
Breede Pad
Achterste
Vinkenpeel
Nieuw Californie
Hoeve Maria
Wilhelminahoeve
Oude Berkter
Nieuw Berkt
Kaweel
Vegtenschhof
Mierbeek
Ruïne G
Kp 72
Wh 64
Kp 23
Kp 5
Kp 6
Kp 7
Kp 8
Kp 1
Kp 4
Kp 73
Kp 74
Kp 2
Kp 3
Wh 6
Wh 9
Hp 340
Hp 339
Hp 338
Hp 337
Hp 336
Hp 335
Hp 333
Hp 331
Hp 328
Hp 327
Hp 326
Grootraai
Kleinraai
Genoyskapel
Gemeente
Heide
Blerick
Wielder
MAAS
Arcen en Velden

VIII

Nº 695 Grubbenvorst.

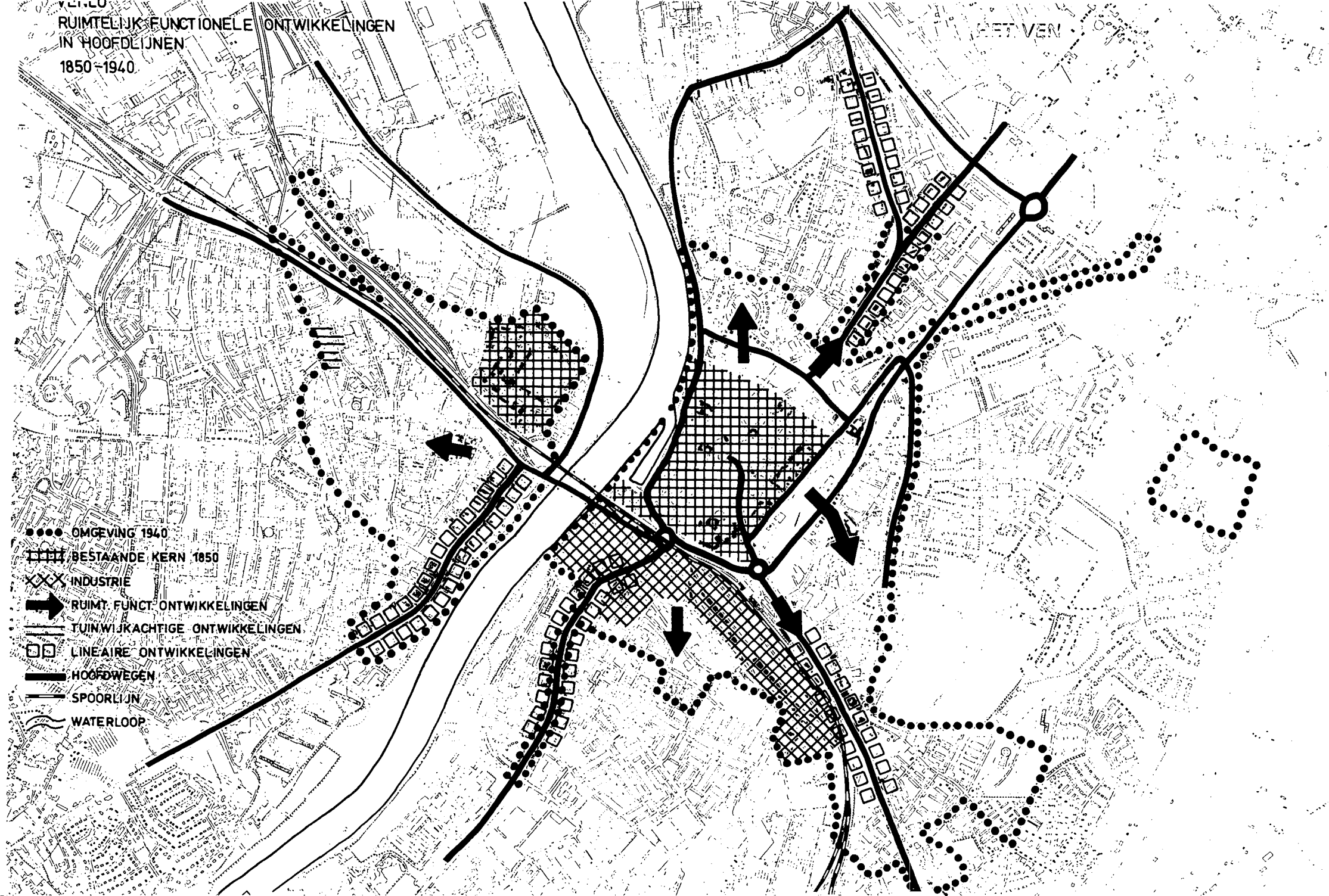
VENLO
RUIMTELIJK FUNCTIONELE ONTWIKKELINGEN
IN HOOFDLIJNEN
1850 - 1940
OMGEVING 1940
BESTAANDE KERN 1850
INDUSTRIE
RUIMT. FUNCT. ONTWIKKELINGEN
TUINWIJKACHTIGE ONTWIKKELINGEN
LINEAIRE ONTWIKKELINGEN
HOOFDWEGEN
SPOORLIJN
WATERLOOP

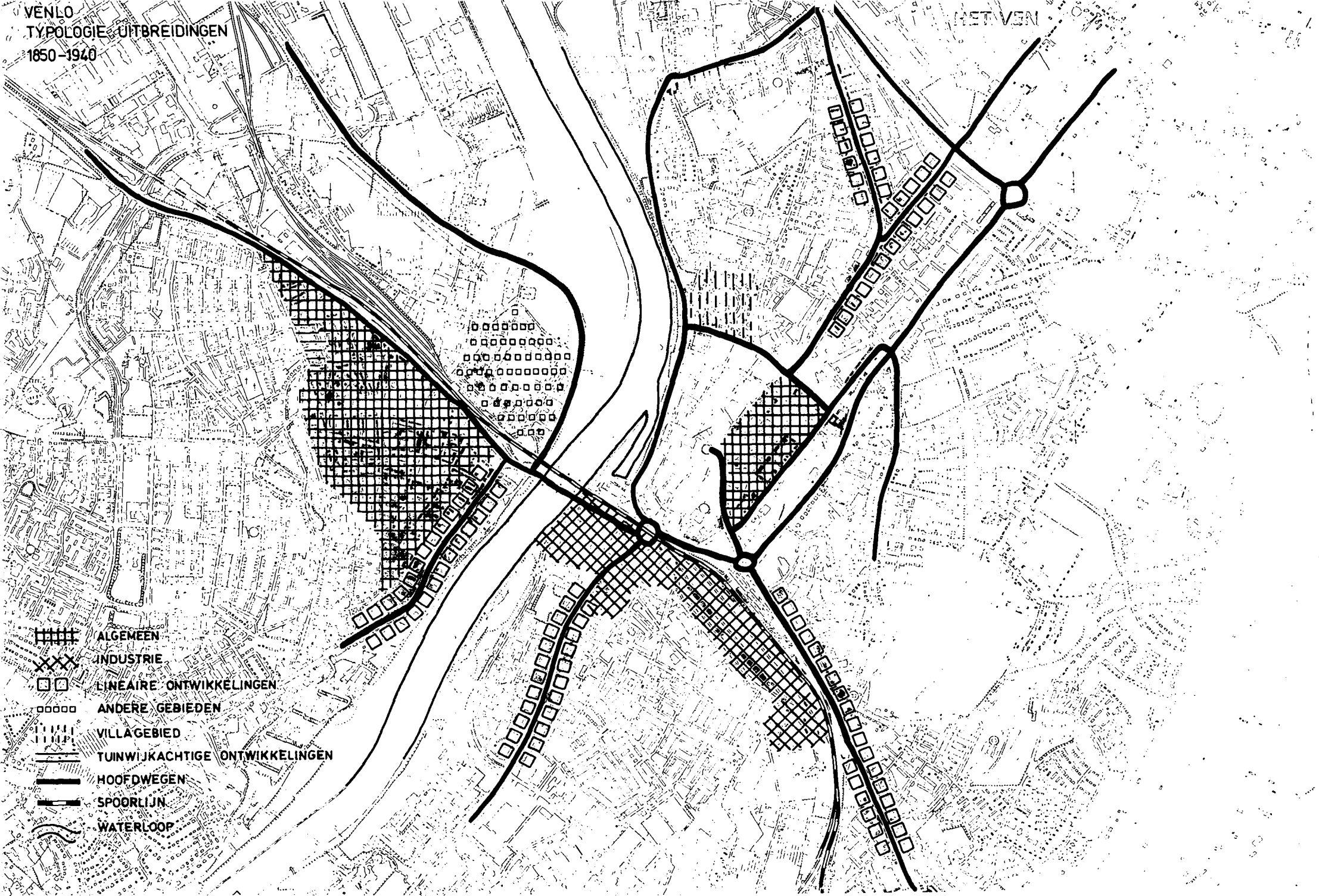
VENLO
TYPOLOGIE-UITBREIDINGEN
1850-1940
ALGEMEEN
INDUSTRIE
LINEAIRE ONTWIKKELINGEN
ANDERE GEBIEDEN
VILLAGEBIED
TUINWIJKACHTIGE ONTWIKKELINGEN
HOOFDWEGEN
SPOORLIJN
WATERLOOP

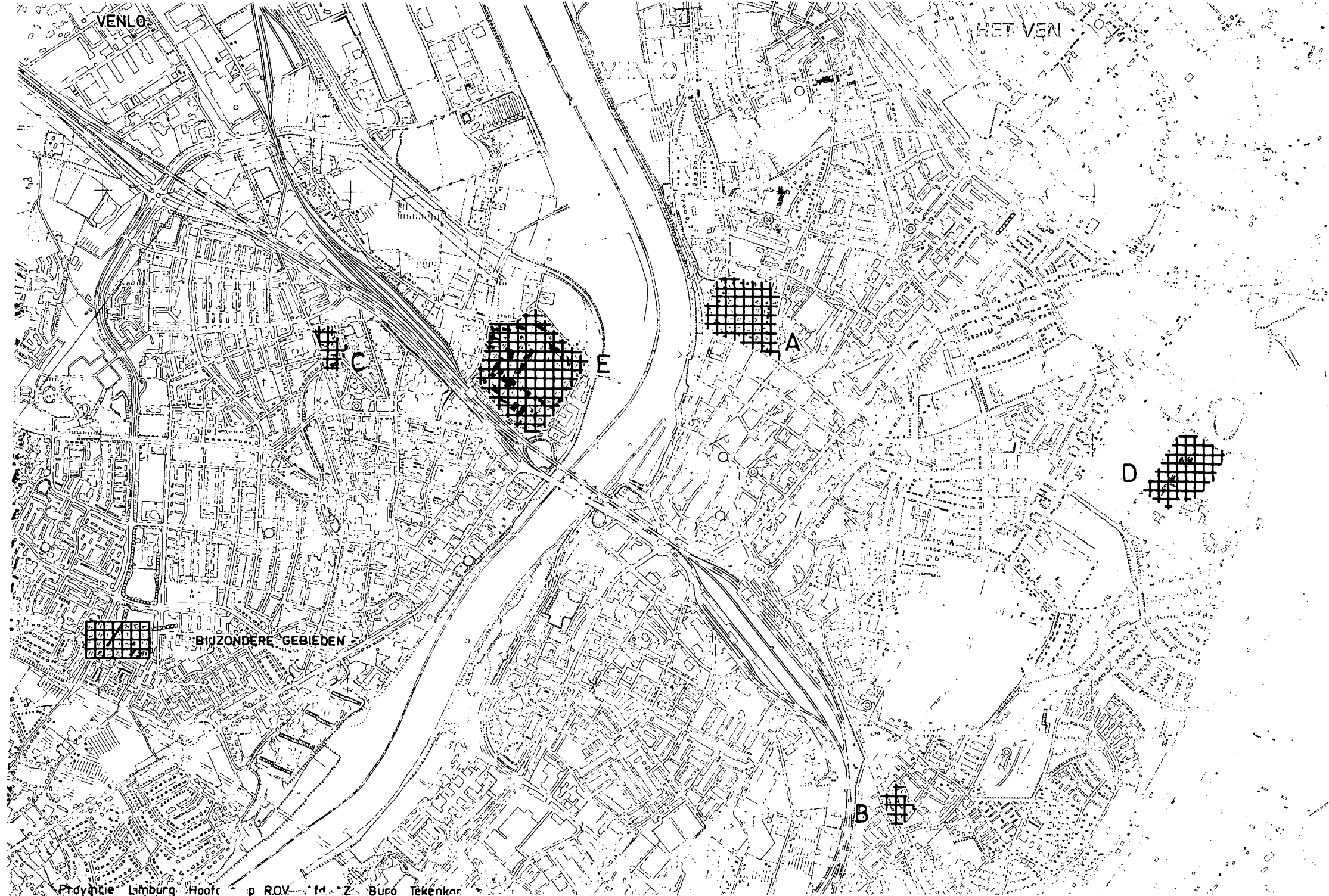
VENLO
HET VEN
A
B
C
D
E
BIJZONDERE GEBIEDEN
Provincie Limburg Hoofd p ROV fd Z Buro Tekenkar